

Η βλασφημία του Αγίου Πνεύματος και τα μέτρα για την πανδημία (Σεβ. Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεος)

Categories : [ΘΕΟΛΟΓΙΑ](#)

Date : 26 Ιουλίου, 2022

Μετά τά προστατευτικά μέτρα πού έλαβε ή Έκκλησία μας γιά τήν προστασία τών πιστών από τήν πανδημία τοῦ κορωνοϊοῦ καί ἐντός τών Ἱερῶν Ναῶν, διατυπώθηκε ή ἄποψη ὅτι αὐτά συνιστοῦν τήν βλασφημία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πού εἶναι μεγάλη ἁμαρτία, κατά τόν λόγο τοῦ Χριστοῦ, ή ὁποία δέν πρόκειται νά συγχωρηθῆ. Δυστυχῶς αὐτή ή ἄποψη στήριξε «θεολογικά» τίς ἀντιδράσεις Κληρικῶν, μοναχῶν καί λαϊκῶν ἐναντίον τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἱεραῆς Συνόδου.

Ἵστερα ἀπό συζήτηση πού ἔκανα μέ συνεργάτες μου καταλήξαμε στά ἀκόλουθα:

1. Τί εἶναι ή βλασφημία κατά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος

Ὁ Χριστός ὁμίλησε γιά τήν ἁμαρτία τῆς βλασφημίας κατά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: «Διά τοῦτο λέγω ὑμῖν, πᾶσα ἁμαρτία καί βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, ή δέ τοῦ Πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις· καί ὅς ἂν εἶπη λόγον κατά τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὅς δ' ἂν εἶπη κατά τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι»¹.

Τό «διά τοῦτο», πού εἶναι εἰσαγωγικά γιά νά χαρακτηρίση ὁ Χριστός τήν βλασφημία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, συνδέεται μέ τά προηγούμενα. Πρόκειται γιά τήν θεραπεία ἑνός δαιμονισμένου ἀπό τόν Χριστό πού ἦταν «τυφλός καί κωφός». Αὐτό προξένησε κατάπληξη στούς παρόντας Ἰουδαίους καί διερωτῶντο μήπως αὐτός εἶναι «ὁ Χριστός

ὁ υἱὸς Δαυὶδ». Ὅμως, οἱ Φαρισαῖοι ὅταν ἄκουσαν αὐτὴν τὴν ἀπορία τῶν Ἰουδαίων εἶπαν: «Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβούλ, ἄρχοντι τῶν δαιμονίων». Ὁ Χριστὸς εἶδε μέ τὴν θεότητά Του τοὺς διαλογισμοὺς τοὺς καὶ εἶπε: «Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτὴν ἐρημοῦται, καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτὴν οὐ σταθήσεται. καὶ εἰ ὁ σατανᾶς τὸν σατανᾶν ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη· πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; καὶ εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβαλοῦσι; διὰ τοῦτο αὐτοὶ κριταὶ ἔσονται ὑμῶν. εἰ δέ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. ἢ πῶς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἀρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δῆσῃ τὸν ἰσχυρόν; καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει. ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστι, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει»².

Εἶναι προφανές ὅτι ἡ κατηγορία ὅτι ὁ Χριστὸς ἐξέβαλε τὰ δαιμόνια ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνον μέ τὴν δύναμη τῶν δαιμόνων καὶ ὄχι μέ τὴν ἐνέργεια τῆς θεότητός Του, εἶναι βλασφημία κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Δεδομένου δέ ὅτι κοινὴ εἶναι ἡ ἐνέργεια τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, συνεπάγεται ὅτι τό νά ἀποδίδῃ κανεῖς στὸν Χριστό τὴν κατηγορία ὅτι ἐνεργεῖ μέ τὴν δύναμη τοῦ διαβόλου, ἐνῶ ἐνεργεῖ μέ τὴν θεία ἐνέργειά Του, αὐτό εἶναι βλασφημία κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γενικὰ βλασφημία κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἡ σύγχυση μεταξύ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν δαιμόνων.

Θά παραθέσω τὴν πατερικὴ ἐρμηνεῖα σέ αὐτόν τόν λόγο τοῦ Χριστοῦ πού καθορίζει τί ἀκριβῶς εἶναι ἡ βλασφημία κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ὁ **Μέγας Βασίλειος** ἐρωτηθεὶς «τί ἂν τις ποιήσας, βλασφημεῖ εἰς τό Πνεῦμα τό Ἅγιον», ἀπαντᾷ:

«Ἐκ τῆς τότε βλασφημίας, ἣν ἐβλασφήμησαν οἱ Φαρισαῖοι, ἐφ' οἷς καὶ τό κρῖμα τοῦτο ἐτέθη, δῆλόν ἐστιν, ὅτι καὶ νῦν ἐκεῖνος βλασφημεῖ εἰς τό Πνεῦμα τό ἅγιον, ὅς ἂν τὰς ἐνεργείας καὶ τοὺς καρπούς τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῷ ἐναντίῳ ἐπιφημίση· ὅπερ πάσχομεν οἱ πολλοί, τὸν μὲν σπουδαῖον κενόδοξον πολλακίς ριψοκινδύνως ἀποκαλοῦντες, τοῦ δέ ζῆλον ἀγαθόν ἐπιδεικνυμένου ὀργὴν καταψευδόμενοι, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐν ὑπονοίαις πονηραῖς ψευδῶς ἐπιφημίζοντες»³.

Ὁ **ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος** ἐρμηνεύοντας αὐτόν τόν λόγο τοῦ Χριστοῦ λέγει:

«Τί οὖν ἐστιν ὃ φησιν; Ὅτι ὑπὲρ πάντα αὕτη ἡ ἀμαρτία ἀσύγγνωστος. Τί δήποτε; Ὅτι αὐτόν μὲν ἠγνόουν ὅστις ποτέ ἦν· τοῦ δέ Πνεύματος ἱκανὴν εἰλήφασιν πεῖραν. Καὶ γάρ οἱ προφηῆται δι' αὐτοῦ ἐφθέγγξαντο ἅπερ ἐφθέγγξαντο, καὶ πάντες δέ οἱ ἐν τῇ Παλαιᾷ μεγίστην περί αὐτοῦ εἶχον ἔννοιαν. Ὁ τοίνυν λέγει, τοῦτό ἐστιν· Ἔστω, ἐμοῖ

προσπταίετε διά τήν σάρκα τήν περικειμένην· μή και περί τοῦ Πνεύματος ἔχετε εἰπεῖν, ὅτι ἄγνοοῦμεν αὐτό; Διά δὴ τοῦτο ἀσύγνωστος ὑμῖν ἔσται ἡ βλασφημία, καί ἐνταῦθα καί ἐκεῖ δώσετε δίκην. Πολλοί μὲν γάρ ἐνταῦθα ἐκολάσθησαν μόνον, ὡς ὁ πεπορνευκῶς, ὡς οἱ ἀναξίως μετασχόντες μυστηρίων παρά Κορινθίοις· ὑμεῖς δέ καί ἐνταῦθα καί ἐκεῖ.

Ἔσα μὲν οὖν ἐβλασφημήσατε κατ' ἐμοῦ πρό τοῦ σταυροῦ, ἀφήμι· καί αὐτό δέ τοῦ σταυροῦ τό τόλμημα· καί ὑπέρ τῆς ἀπιστίας οὐ κατακριθήσεσθε μόνης. (Οὐδέ γάρ οἱ πρό τοῦ σταυροῦ πιστεύσαντες πεπληρωμένην πίστιν εἶχον. Καί πολλαχοῦ δέ παραγγέλλει μηδενί κατάδηλον αὐτόν ποιεῖν πρό τοῦ πάθους· καί ἐν τῷ σταυρῷ ταύτην ἔλεγεν ἀφεθῆναι αὐτοῖς τήν ἁμαρτίαν). Ἄ δέ περί τοῦ Πνεύματος εἰρήκατε, ταῦτα οὐχ ἔξει συγγνώμην.

Ἔτι γάρ περί τῶν εἰς αὐτόν εἰρημένων πρό τοῦ σταυροῦ φησιν, ἐπήγαγεν· Ὅς ἂν εἶπη λόγον κατά τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὅς δ' ἂν εἶπη κατά τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὐκέτι. Διατί; Ἔτι τοῦτο γνώριμον ὑμῖν ἔστι, καί πρός τά δῆλα ἀναισχυντεῖτε. Εἰ γάρ καί ἐμέ λέγετε ἀγνοεῖν, οὐ δήπου κάκεῖνο ἀγνοεῖτε, ὅτι τό δαίμονας ἐκβάλλειν καί ἰάσεις ἐπιτελεῖν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔργον ἔστιν. Οὐκ ἄρα ἐμέ ὑβρίζετε μόνον, ἀλλά καί τό Πνεῦμα τό ἅγιον. Διό καί ἀπαραίτητος ὑμῖν ἡ δίκη καί ἐνταῦθα καί ἐκεῖ. Καί γάρ τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν καί ἐνταῦθα κολάζονται καί ἐκεῖ· οἱ δέ ἐνταῦθα μόνον· οἱ δέ ἐκεῖ μόνον· οἱ δέ οὐδέ ἐνταῦθα, οὐδέ ἐκεῖ. Ἐνταῦθα μὲν καί ἐκεῖ, ὡς οὗτοι αὐτοί· (καί γάρ καί ἐνταῦθα ἔδοσαν δίκην, ἠνίκα ἔπαθον τά ἀνήκεστα ἐκεῖνα τῆς πόλεως ἀλούσης· καί ἐκεῖ χαλεπωτάτην ὑπομενοῦσιν)· ὡς οἱ Σοδόμων πολῖται, ὡς ἕτεροι πολλοί. Ἐκεῖ δέ μόνον, ὡς ὁ πλούσιος ὁ ἀποτηγανιζόμενος, καί οὐδέ σταγόνας κύριος ὢν. Ἐνταῦθα δέ, ὡς ὁ πεπορνευκῶς παρά Κορινθίοις. Οὔτε δέ ἐνταῦθα, οὔτε ἐκεῖ, ὡς οἱ ἀπόστολοι, ὡς οἱ προφήται, ὡς ὁ μακάριος Ἰώβ· οὐ γάρ δὴ κολάσεως ἦν ἄπερ ἔπασχον, ἀλλ' ἀγώνων καί παλαισμάτων»4.

Ὁ ἱερός Θεοφύλακτος παρατηρεῖ γιά τόν λόγο αὐτόν τοῦ Χριστοῦ:

«Τοῦτο ἐνταῦθα λέγει, ὅτι πᾶσα μὲν ἄλλη ἁμαρτία, κἄν μικράν γοῦν ἔχει ἀπολογία, οἶον πορνεία, κλοπή. Καταφεύγομεν γάρ εἰς τήν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, καί συγγνωστότεροί ἐσμεν. Ὄταν δέ τις βλέπη θαύματα διά τοῦ Πνεύματος τελούμενα, καί διαβάλλη ταῦτα ὡς ὑπό δαίμονος γινόμενα, ποίαν ἔξει οὗτος ἀπολογία; Πρόδηλον γάρ ὅτι οἶδε μὲν ὅτι ἀπό Πνεύματος ἁγίου γίνονται, ἐθελοκακεῖ δέ. Πῶς οὖν ὁ τοιοῦτος συγγνωστός; Ὄταν μὲν οὖν ἔβλεπον οἱ Ἰουδαῖοι τόν Κύριον τρώγοντα καί πίνοντα, καί μετά τελωνῶν διάγοντα καί πορνῶν, καί τᾶλλα πάντα ὡς Υἱόν ἀνθρώπου πράττοντα, εἶτα διέβαλλον αὐτόν ὡς φάγον καί οἰνοπότην, ὑπέρ τούτου συγγνώμης ἄξιοι, καί οὐδέ μετάνοιαν ἀπαιτηθήσονται ὑπέρ τούτου. Δοκοῦσι γάρ εὐλόγως σκανδαλίζεσθαι. Ὄταν δέ βλέποντες αὐτόν θαυματουργοῦντα, διέβαλλον καί ἐβλασφήμουν τό Πνεῦμα τό ἅγιον, λέγοντες αὐτό δαιμονιώδες εἶναι, πῶς ἀφεθήσεται τοῦτο τό ἁμάρτημα αὐτοῖς, ἐάν μή μετανοήσωσιν; Ὡστε γίνωσκε ὡς ὁ μὲν εἰς τόν Υἱόν τοῦ ἀνθρώπου βλασφημῶν, ἀνθρωπικῶς ζῶντα βλέπων αὐτόν, καί

λέγων αὐτόν φίλον πορνῶν, καί φάγον, καί οἰνοπότην, διά τό ταῦτα τόν Χριστόν ποιεῖν, ὁ τοιοῦτος κἄν μή μετανοήσῃ, οὐ δώσει ὑπέρ τούτου λόγον· συγγινώσκειται γάρ ὡς μή νοήσας αὐτόν Θεόν ὄντα κρυπτόν· ὁ δέ εἰς τό ἅγιον Πνεῦμα, ἦτοι τάς πνευματικές πράξεις τοῦ Χριστοῦ, βλασφημῶν, καί λέγων αὐτάς δαιμονιώδεις, ἐάν μή μετανοήσῃ, οὐ συγγνωσθήσεται· μή γάρ εὐλογόν τινα ἀφορμήν εἰς τό διαβάλλειν εἶχεν, ὡσπερ ἐκεῖνος ὁ τόν Χριστόν ὀρῶν μετά πορνῶν ὄντα καί τελωνῶν, εἶτα διαβάλλων; Οὐκ ἀφεθήσεται οὖν τούτῳ οὔτε ἐνταῦθα οὔτε ἐκεῖ· ἀλλά καί ἐνταῦθα καί ἐκεῖ τιμωρηθήσεται. Πολλοί γάρ ἐνταῦθα μέν κολάζονται, ἐκεῖ δέ οὐδ' ὄλως· ὡς ὁ πτωχός Λάζαρος. Ἄλλοι δέ, καί ὡδε καί ἐκεῖ· ὡς οἱ Σοδομίται, καί οὗτοι οἱ εἰς τό Πνεῦμα τό ἅγιον βλασφημοῦντες. Τινές δέ, οὔτε ὡδε, οὔτε ἐκεῖ· ὡς οἱ ἀπόστολοι, καί ὁ Πρόδρομος. Κἄν γάρ δοκῶσι κολάζεσθαι διωκόμενοι, ἀλλ' οὐκ εἰσὶν ἐκεῖνα κολάσεις ὑπέρ ἀμαρτημάτων, ἀλλά δοκιμασίαι καί στέφανοι»⁵.

Ὁ ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος ἐρμηνεύοντας τό τί εἶναι ἡ βλασφημία κατά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποφαίνεται:

«Ζητήσωμεν οὖν τίς ἐστίν ἡ εἰς τό Πνεῦμα τό Ἅγιον βλασφημία. Βλασφημία ἐστίν εἰς τό Πνεῦμα τό Ἅγιον τό ἐπιφημίζειν τάς ἐνεργείας αὐτοῦ τῷ πνεύματι τῷ ἐναντίῳ, καθά φησιν ὁ μέγας Βασίλειος. Πῶς δέ τις τοῦτο ποιεῖ; Ὅποταν ἡ γινόμενα θαύματα τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι ἢ ἕτερόν τις ὀρῶν θεῖον χάρισμα εἰς ἓνα τῶν αὐτοῦ ἀδελφῶν -φημί δὴ κατάνυξιν ἢ δάκρυα ἢ ταπεινώσιν ἢ γνῶσιν θείαν ἢ λόγον σοφίας τῆς ἄνωθεν ἢ ἄλλο τι χαριζόμενον ὑπό θείου Πνεύματος τοῖς τόν Θεόν ἀγαπῶσι-, λέγει εἶναι τοῦτο ἀπό τῆς ἀπάτης τοῦ διαβόλου· ἀλλά καί ὁ τούς ὑπό θείου Πνεύματος ἀγομένους ὡς υἱούς Θεοῦ, τούς τά προστάγματα ποιοῦντας τοῦ Πατρός αὐτῶν καί Θεοῦ, λέγων ὑπό δαιμόνων πλανᾶσθαι, καί αὐτός εἰς τό Πνεῦμα τό Ἅγιον βλασφημεῖ τό ἐνεργοῦν ἐν αὐτοῖς, καθά δὴ καί Ἰουδαῖοί ποτε εἰς τόν Υἱόν τοῦ Θεοῦ· ἐκεῖνοι γάρ ἔβλεπον δαίμονας ἀπελαυνομένους ὑπό Χριστοῦ καί κατά τοῦ Ἁγίου αὐτοῦ Πνεύματος ἐβλασφήμουν καί ἀναιδῶς οἱ ἀναιδεῖς ἔλεγον· “Ἐν Βεελζεβούλ, ἄρχοντι τῶν δαιμονίων, ἐκβάλλει τά δαιμόνια”. Ἀλλά ταῦτα ἀκούοντες τινες οὐκ ἀκούουσι καί βλέποντες οὐ βλέπουσι, πάντα δέ τά ὑπό τῆς θείας Γραφῆς μαρτυρούμενα ἔργα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καί ἐνεργείας θείας γίνεσθαι, ὡσπερ ἑαυτῶν ἔξω γενόμενοι καί πᾶσαν θείαν Γραφήν ἀπό τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἀποπτύσαντες καί τήν ἐξ αὐτῶν ἐγγινομένην γνῶσιν τῶν διανοιῶν αὐτῶν ἐξωθήσαντες, ἐκ μέθης καί δαιμονικῆς ἐργασίας ταῦτα γίνεσθαι λέγειν οὐ φρίττουσι. Καθάπερ γάρ ἄπιστοι καί παντελῶς τῶν θείων μυστηρίων ὄντες ἀμύητοι, κἄν περί ἐλλάμψεως θείας ἀκούσωσι, κἄν περί φωτισμοῦ ψυχῆς καί νοός, κἄν περί θεωρίας καί ἀπαθείας, κἄν περί ταπεινώσεως καί δακρύων τῶν ἐξ ἐνεργείας καί χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκχεομένων, εὐθύς, ὡσπερ μή φέροντες τήν ὑπερβάλλουσαν αἴγλην τῶν λόγων καί δύναμιν, σκοτιζόμενοι τούς ὀφθαλμούς τῆς καρδίας μᾶλλον ἢ ἀυγαζόμενοι, ἐκ πλάνης δαιμόνων εἶναι ταῦτα τολμηρῶς ἀποφαίνονται καί οὔτε τό τοῦ Θεοῦ κρίμα, οὔτε τήν τῶν ἀκούοντων αὐτοῦς βλάβην φρίττουσι, πᾶσι δέ ἀναίδην οἱ τολμητῆρια διαμαρτύρονται μηδέν τοιοῦτον νῦν ἐν τι

τῶν πιστῶν παρὰ Θεοῦ γίνεσθαι, ὅπερ ἀσέβειά ἐστι μᾶλλον ἢ αἵρεσις»6.

Ύστερα ἀπό τίς πατερικές ἐρμηνεῖες ἐξάγεται ὅτι ἡ βλασφημία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι τό νά ἀποδίδη κάποιος στόν διάβολο τίς ἐνέργειες καί τούς καρπούς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καί τό νά θεωρῆ πλανεμένο κάποιον πού ἔχει τά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

2. Οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς πανδημίας

Στήν συνέχεια θά ἀναφερθοῦμε στό ὅτι οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς πανδημίας σέ καμμιά περίπτωση δέν ἐμπίπτουν στήν ἀμαρτία τῆς βλασφημίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δηλαδή δέν ἀποδόθησαν οἱ ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ καί οἱ καρποί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στόν διάβολο. Ἡ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἐρμηνεῖα περί βλασφημίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος παραβιάζει τά ἴδια τά κείμενα.

Ἡ Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος γιά τό θέμα τῆς πανδημίας ἐνήργησε μέσα στά πλαίσια τῆς ἀρμοδιότητάς της μέ ὑπευθυνότητα, νηφαλιότητα μέ θεολογικά καί ἐκκλησιολογικά κριτήρια, καί αὐτό ἐπικυρώθηκε μέ ὁμόφωνη ἀπόφαση τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τήν 7ῆ Ὀκτωβρίου 2021.

Θά τονίσω μερικά ἐνδιαφέροντα σημεῖα:

Πρῶτον. Οὐδέποτε ἡ Ἱερά Σύνοδος ἔλαβε ἀπόφαση νά μή γίνεται ἡ θεία Λειτουργία στούς Ἱερούς Ναούς.

Μάλιστα ἡ Ἱερά Σύνοδος στήν συνεδρίαση τῆς 16ης Μαρτίου 2020 ἀποφάσισε: «Μέ αἴσθημα ποιμαντικῆς εὐθύνης λοιπόν ὑποδεικνύει (ἡ Ἱερά Σύνοδος) τήν λιτή τέλεση τῆς Θείας Λειτουργίας ἀπό τήν ἐρχομένη Κυριακή (22.3.2020) μέχρι τοῦ Σαββάτου τοῦ Λαζάρου (11.4.2020), ἀπό 7:00 ἕως 8:00 π.μ., ὡς καί κατά τήν ἑορτή τοῦ Εὐαγγελισμοῦ»7.

Καί τότε πού ἡ Πολιτεία ἔλαβε τήν ἀπόφαση νά κλείσουν ὅλοι οἱ θρησκευτικοί χώροι λατρείας (ὄλων τῶν θρησκείων καί τῶν ἐτεροδόξων) πλήν τῶν κεντρικῶν Ναῶν, καί τότε ἡ θεία Λειτουργία γινόταν σέ κάθε Ἱερά Μητρόπολη, στόν Μητροπολιτικό Ναό, καί ὅπως γνωρίζουμε κάθε θεία Λειτουργία καί στό μικρότερο ἐκκλησάκι τῆς ἐρήμου εἶναι Σύνοδος οὐρανοῦ καί γῆς καί παγκόσμια, δηλαδή εἶναι προσευχή γιά ὅλο τόν κόσμο.

Μάλιστα, ἡ Ἱερά Σύνοδος καί ιδιαίτερα ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος

κ. Ίερώνυμος ἔκανε πολλές παρεμβάσεις καί ἤλθε ἐσωτερικά σέ συγκρούσεις μέ τούς Φορεῖς τῆς Πολιτείας, ὅπως γιά τήν ἑορτή τῶν Θεοφανείων τῆς 6ης Ἰανουαρίου 2021, γιά νά γίνουνται θεῖες Λειτουργίες καί ἱερές Ἀκολουθίες, ἔστω καί μέ λίγους πιστούς καί μέ τά περιοριστικά μέτρα πού ἴσχυαν γιά ὅλους τούς χώρους καί μάλιστα παγκοσμίως.

Δεύτερον. Ἡ Ἱερά Σύνοδος θεολόγησε γιά τήν μεγάλη ἀξία τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καί ἀποφάσισε ὅτι δι' αὐτοῦ δέν μεταδίδονται μικρόβια καί ἰοί. Συγκεκριμένα: Ἡ Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος σέ ἀπόφασή της τῆς 9ης Μαρτίου 2020 διαλαμβάνει: «3. Γιά τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἡ προσέλευση στήν Θεία Εὐχαριστία καί ἡ κοινωνία ἀπό τό Κοινό Ποτήριο τῆς Ζωῆς, ἀσφαλῶς καί δέν μπορεῖ νά γίνει αἰτία μετάδοσης ἀσθενειῶν, γιατί οἱ πιστοί ὄλων τῶν ἐποχῶν, γνωρίζουν ὅτι ἡ προσέλευση στή Θεία Κοινωνία, ἀκόμη καί ἐν μέσῳ πανδημίας, συνιστᾷ ἀφ' ἐνός μιᾶ ἔμπρακτη κατάφαση αὐτοπαράδοσης στόν Ζῶντα Θεό, καί ἀφ' ἑτέρου τρανή φανέρωση ἀγάπης, ἡ ὁποία κατανικᾷ κάθε ἀνθρώπινο καί ἴσως δικαιολογημένο φόβο: «φόβος δέν ὑπάρχει στήν ἀγάπη, ἀλλά ἡ τέλεια ἀγάπη διώχνει τόν φόβο» (Α' Ἰωάν. 4, 18). Τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας γνωρίζουν ὅτι ἡ κοινωνία, δηλαδή ἡ σχέση, εἶναι καρπός ἀγάπης καί ἄθλημα ἐλευθερίας, ἀκριβῶς γιατί ἀγνοεῖ τήν καχυποψία, τίς ἐπιφυλάξεις, τούς φόβους.

Οἱ συζητήσεις καί οἱ ἀπόψεις πού ἀκούγονται τίς τελευταῖες ἡμέρες γιά τό ὅλο ζήτημα, ἀκόμη καί γιά ἐνδεχόμενη ἀπαγόρευση τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ξεκινοῦν ἀπό διαφορετική ἀφετηρία καί ἔχουν διαφορετική προσέγγιση. Ὅσοι προσέρχονται "μετά φόβου Θεοῦ, πίστεως καί ἀγάπης" καί ἀπολύτως ἐλεύθερα χωρίς κανένα δυναστικό καταναγκασμό, κοινωνοῦν τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, πού γίνεται "φάρμακο ἀθανασίας", "εἰς ἄφεςιν ἀμαρτιῶν καί εἰς ζωὴν αἰώνιον"»8.

Ἐπίσης ἡ Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος σέ ἀπόφασή της, ὅπως καταγράφηκε στήν ὑπ' ἀριθμ. 3016/2-4-2020 Ἐγκύκλιό της, μεταξύ τῶν ἄλλων ἀποφαίνεται: «6. Αὕτη ἡ πρόσκαιρος παραμονή τῶν χριστιανῶν εἰς τήν κατ' οἶκον προσευχήν δέν ὑπονοεῖ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἢ, πολύ περισσότερο, δέν σημαίνει ἀμφισβήτησιν τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Διό, ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐπαναλαμβάνει ἐκεῖνο τό ὁποῖον ἀπό τήν ἀρχήν τῆς παρούσης κρίσεως διεκήρυξε, εἰς τό ἀπό 9.3.2020 Ἀνακοινωθέν Αὐτῆς, ὅτι "ἡ προσέλευσις εἰς τήν Θεῖαν Εὐχαριστίαν καί ἡ κοινωνία ἀπό τό Κοινό Ποτήριον τῆς Ζωῆς, ἀσφαλῶς καί δέν εἶναι δυνατόν νά γίνῃ αἰτία μεταδόσεως ἀσθενειῶν... Ὅσοι προσέρχονται "μετά φόβου Θεοῦ, πίστεως καί ἀγάπης" ἀπολύτως ἐλευθέρως, χωρίς κανένα δυναστικόν καταναγκασμόν, κοινωνοῦν τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, τό ὁποῖον γίνεται "φάρμακον ἀθανασίας", "εἰς ἄφεςιν ἀμαρτιῶν καί εἰς ζωὴν αἰώνιον". Ἡ οἰαδήποτε ὑπόνοια περί μεταδόσεως νοσημάτων ἐκ τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἶναι καταδικαστέα, διότι θίγει τήν δογματικὴν Ἀλήθειαν καί τήν Ἀποστολικὴν Πίστιν καί Παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς ἐκ τούτου, εἶναι ἀδύνατον νά γίνῃ ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἣτις ἐμμένει εἰς τήν ἀκλόνητον πεποίθησιν Αὐτῆς, περί τῆς ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι πραγματικῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου εἰς τό

Μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας καί εἰς τήν μακραίωνα ἐπί τοῦ θέματος τούτου ἐμπειρίαν Αὐτῆς. Ὡσαύτως, ὑπό τὰς παρούσας συνθήκας, οἰαδήποτε συζήτησις καί περί αὐτοῦ τοῦ τρόπου μεταδόσεως τῆς Θείας Μεταλήψεως, τυγχάνει ἄκαιρος, ἀδιάκριτος, δέν οἰκοδομεῖ καί διά τοῦτο τυγχάνει ἀπορριπτέα»9.

Ἀκόμη ἡ Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος στήν Συνεδρία τῆς 3ης Ἰουνίου 2020 ἀποφάσισε:

«Ἐλαβε γνώση τοῦ ἀπό 17-5-2020 Γράμματος τῆς ΑΘΠ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου σχετικοῦ πρὸς τό θέμα τῆς κοινῆς πορείας στήν ποιμαντική ἀντιμετώπιση τῶν ἀμφισβητήσεων τοῦ καθιερωμένου τρόπου μεταδόσεως τῆς Θείας Κοινωνίας, ὡς καί τοῦ ἀπό 19-5-2020 Γράμματος τῆς ΑΜ τοῦ Πατριάρχου Ρουμανίας κ. Δανιήλ σχετικοῦ πρὸς τό ἴδιο θέμα.

Ἡ ΔΙΣ ἀπεφάσισε, ὁμοφώνως, νά ἀποσταλοῦν ἀπαντητικῶς ἀνάλογα Συνοδικά Γράμματα, στά ὁποῖα θά προσεπιδηλοῦται καί πάλι τό ὅτι, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐμμένει στήν ἐξ ἀρχῆς ἐκφρασθεῖσα δογματική καί θεολογική ἐπιβεβαίωσή της ὅτι “τό Ἱερό Μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας παραμένει ἀδιαπραγμάτευτο ὅπως μᾶς παρεδόθη ἀπό τήν περί αὐτοῦ διδασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως καί τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς ἁγίας μας Ἐκκλησίας”, ὡς ἐπίσης καί τό ὅτι “ἡ διαδικασία μεταδόσεως τῆς Θείας Κοινωνίας πρὸς τούς πιστούς παραμένει ὡς ἔχει καί ὅπως μᾶς ἔχει παραδοθεῖ ὑπό τῶν ἁγίων Πατέρων καί ὑπό τῆς Ἱεῤῥας μας Παραδόσεως”»10.

Τρίτον. Τό μέτρο προστασίας γιά τήν μή μετάδοση τοῦ ἰοῦ μέσα ἀπό τόν συνωστισμό στούς Ἱεροῦς Ναοῦς κινεῖται στά πλαίσια τῆς ὑγιεινῆς, ὅπως γίνεται σέ πολλές ἄλλες περιπτώσεις, γιά παράδειγμα καθαριότητα τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ. Σέ καμμιά περίπτωση αὐτό συνιστᾷ παρεμπόδιση τῆς Θείας Χάριτος νά ἐνεργήσῃ οὔτε καί μπορεῖ κανεῖς θεολογικά ἢ λογικά νά ὑποστηρίξῃ ὅτι μέ τόν καθαρισμό ἀποβάλλεται ἡ ἄκτιστη Χάρη τοῦ Θεοῦ ἀπό τούς Ἱεροῦς Ναοῦς, ἢ ὅτι καί ἡ σκόνη καί οἱ ποικίλες ἀκαθαρσίες ἐντός τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ εἶναι Χάρη Θεοῦ.

Μέσα σέ αὐτήν τήν προοπτική σέ ὄλες τίς περιόδους καθαρίζονται οἱ Ἱεροί Ναοί ἀπό σκόνες, ἀκαθαρσίες, καθαρίζονται ἱερές εἰκόνες καί τά τέμπλα ἀπό τίς σκώρους, καθώς ἐπίσης καθαρίζονται τά ἱερά σκευῆ ὅταν ὀξυδώνονται, γίνεται ἀνανέωση τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, χρησιμοποιοῦνται θερμαντικά σώματα καί ψυκτικά μηχανήματα καί οἱ πιστοί προσέρχονται στούς Ἱεροῦς Ναοῦς μέ τήν κατάλληλη ἐνδυμασία γιά νά μή κρυολογήσουν.

Τέταρτον. Ὁ Ἴδιος ὁ Ἄσαρκος Λόγος, ὁ Κύριος τῆς δόξης, στήν Παλαιά Διαθήκη καθόρισε τό πῶς θά πρέπει νά ἀντιμετωπίζεται ἡ ἀσθένεια τῆς λέπρας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πού ἦταν μεταδοτικό ἀθεράπευτο νόσημα, ἀφ’ ἐνός μὲν μέ τήν ἀπομάκρυνση τῶν λεπρῶν ἀπό τήν κοινωνία καί ἀπό τίς συνάξεις λατρείας, ἀφ’ ἑτέρου δέ μέ τήν χρήση προστατευτικῶν μέτρων. Τά ἰγ’ καί ἰδ’ κεφάλαια τοῦ Λευϊτικοῦ εἶναι πολύ

χαρακτηριστικά. Συγκεκριμένα, ἐκεῖ συνιστᾶται γιά τό πῶς ὁ Ἱερεὺς θά κάνη διάγνωση τοῦ λεπροῦ καί σέ ποιές ἐνέργειες πρέπει νά προβῆ.

Προσδιορίζονται τά περί προσωρινῆς ἀπομονώσεως τῶν πασχόντων ἀπό τήν ἀσθένεια τῆς λέπρας πού ἦταν μολυσματική, ἤτοι «ἀφοριεῖ ὁ ἱερεὺς τήν ἀφήν ἑπτὰ ἡμέρας»¹¹ «καί ἀφοριεῖ αὐτόν (τόν λεπρόν) ὁ ἱερεὺς ἑπτὰ ἡμέρας τό δεύτερον»¹² «καί μιανεῖ αὐτόν ὁ ἱερεὺς καί ἀφοριεῖ αὐτόν, ὅτι ἀκάθαρτος ἐστί»¹³, «καί λεπρός ἐν ᾧ ἐστίν ἡ ἀφή, τά ἱμάτια αὐτοῦ ἔστω παραλελυμένα καί ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἀκάλυπτος καί περί τό στόμα αὐτοῦ περιβαλέσθω, καί ἀκάθαρτος κεκλήσεται· πάσας τάς ἡμέρας ὅσας ἐάν ἦ ἐπ' αὐτόν ἡ ἀφή, ἀκάθαρτος ὢν ἀκάθαρτος ἔσται, κεχωρισμένος καθήσεται ἔξω τῆς παρεμβολῆς αὐτοῦ ἔσται ἡ διατριβή»¹⁴, «λέπρα ἔμμονος ἐστίν ἡ ἀφή, ἀκάθαρτος ἐστί»¹⁵.

Κανείς δέν μπορεῖ νά ἰσχυρισθῆ, μέ ὅσα θεολογικά ἐπιχειρήματα καί ἄν χρησιμοποιήσῃ, ὅτι οἱ διατάξεις αὐτές πού καθορίσθηκαν ἀπό τόν μέγα Προφήτη Μωϋσῆ μέ τήν ὑπόδειξη τοῦ Ἀσάρκου Λόγου, εἶναι βλασφημία κατά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος! «Ἄπαγε τῆς βλασφημίας»!!

Πέμπτον. Κατά τήν διδασκαλία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ὅπως ἀποφασίσθηκε καί στήν Ζ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο, ἡ τιμητική προσκύνηση τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἀνάγεται στό πρωτότυπο καί ὄχι στά ὑλικά ἀντικείμενα ἀπό τά ὁποῖα κατασκευάσθηκε ἡ ἱερὰ εἰκόνα.

Ὁ Μέγας Βασίλειος, ἀναφερόμενος στήν σχέση μεταξύ τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος καί μάλιστα μεταξύ τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ, γράφει ὅτι «κατά μέν τήν ἰδιότητα τῶν προσώπων, εἷς καί εἷς, κατά δέ τό κοινόν τῆς φύσεως, ἐν οἱ ἀμφοτέροι». Καί στήν ἐρώτηση «πῶς οὖν, εἴπερ εἷς καί εἷς, οὐχί δύο θεοί;», ἀπαντᾷ: «Ὅτι βασιλεύς λέγεται καί ἡ βασιλέως εἰκών, καί οὐ δύο βασιλεῖς. Οὔτε γάρ τό κράτος σχίζεται, οὔτε ἡ δόξα διαμερίζεται. Ὡς γάρ ἡ κρατοῦσα ἡμῶν ἀρχή

καί ἡ ἐξουσία μία, οὕτω καί ἡ παρ' ἡμῶν δοξολογία μία, καί οὐ πολλαί· διότι ἡ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τό πρωτότυπον διαβαίνει».

Στήν συνέχεια ἀναλύει τά περί τοῦ «μιμητικῶς» καί τοῦ «φυσικῶς», καί μεταξύ τῆς ὁμοιότητος τῆς τέχνης κατά τήν μορφήν καί τῆς ἐνώσεως ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς θεότητος. Γράφει: «Ὁ οὖν ἐστίν ἐνταῦθα μιμητικῶς ἡ εἰκὼν, τοῦτο ἐκεῖ φυσικῶς ὁ Υἱός. Καί ὡσπερ ἐπὶ τῶν τεχνικῶν κατά τήν μορφήν ἡ ὁμοίωσις, οὕτως ἐπὶ τῆς θείας καί ἀσυνθέτου φύσεως, ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς θεότητος ἐστίν ἡ ἔνωσις»¹⁶.

Αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ ὁμοιότητα τῆς φυσικῆς εἰκόνας πρὸς τό πρωτότυπο ἀναφέρεται στήν οὐσία τοῦ εἰκονιζομένου πρωτοτύπου, διατηρώντας τήν διαφορὰ ὡς πρὸς τήν ὑπόσταση. Δηλαδή ὁ Υἱός εἶναι ἡ φυσικὴ εἰκόνα μέ τόν Πατέρα, ἀλλά διαφέρει ὡς

πρός τόν τρόπο τῆς ὑπάρξεως, ἐνῶ ἡ τεχνητή εἰκόνα, ἡ εἰκόνα πού καταρτίζεται ἀπό τήν τέχνη, ἀναφέρεται μόνο στήν μορφή τοῦ εἰκονιζομένου προσώπου. Ἐπομένως αὐτό πού εἰκονίζεται μέ τήν τεχνητή εἰκόνα δέν εἶναι ἡ φύση, ἀλλά ὁ εἰκονισμός τοῦ πρωτοτύπου.

Ὅποτε, δέν θεωρεῖται ὡς πρόβλημα τό νά τίθεται τζάμι πρό τῆς εἰκόνας ἢ νά καθαρίζεται ἡ εἰκόνα ἀπό τίς σκόνες καί τά ὅσα ἀφήνουν ἐπάνω σέ αὐτές τά χεῖλη τῶν προσκυνητῶν.

Ἔκτου. Κατά τήν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ μία εἶναι ἡ ἄκτιστη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἀλλά λαμβάνει ὀνόματα κατά τόν τρόπο πού ἐνεργεῖ. Ἔτσι, γίνεται λόγος γιά οὐσιοποιό, ζωοποιό, σοφοποιό, καί ἁγιοποιό ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Ὅλη ἡ κτίση μετέχει τῆς οὐσιοποιῦ καί ζωοποιῦ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄνθρωπος ἐπί πλέον μετέχει τῆς σοφοποιῦ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ οἱ ἅγιοι καί οἱ ἄγγελοι μετέχουν τῆς ἁγιοποιῦ καί θεοποιῦ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ἀναφερόμενος στήν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου γράφει:

«Τά μέν (ἀπό τά ὄντα) οὖν τῆς οὐσιοποιῦ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ μετέχει μόνης, εἰ καί διά ταύτης ὅλου τοῦ Θεοῦ μετείληχεν, ἀλλ' οὐχί καί τῆς ζωοποιῦ· τά δέ καί τῆς ζωοποιῦ, ἀλλ' οὐχί καί τῆς σοφοποιῦ· τά δέ καί ταύτης πρός τοῖς ἄλλοις. Μόνοι δέ οἱ τῶν ἐαυτῶν τετηρηκότες τάξιν ἄγγελοι καί ὅσοι τῶν ἀνθρώπων ἐπανήλθον εἰς τό δεδομένον τοῖς λογικοῖς ἄνωθεν ὑπερφυές ἀξίωμα καί τῆς θεοποιῦ ἐνεργείας καί χάριτος μεταλαγχάνουσιν, αὐτοῦ τοῦ θείου καί ἀπορρήτου φωτισμοῦ. "Μόνης γάρ ἐστί", κατά τόν θεῖον Μάξιμον "τῆς θείας χάριτος ἴδιον τό ἀναλόγως τοῖς οὐσι χαρίζεσθαι θέωσιν, λαμπρυνούσης τήν φύσιν τῷ ὑπέρ φύσιν φωτί, καί τῶν οἰκειῶν ὄρων αὐτήν ὑπεράνω κατά τήν ὑπερβολήν τῆς δόξης ποιουμένης"17. Τίσιν οὖσιν; Ἄγγελοις δηλαδή καί ἀνθρώποις, ὅσοι διεσώσαντο ἢ καί ἀνεσώσαντο, καί ἐφ' ὅσον, τήν δεδομένην τῶν ἡθῶν ἀρμονίαν παρά τοῦ κτίσαντος, ὡς ὄργανα τελεῖν ἐκείνου τῆς ἐκείνου θείας ἐνεργείας καί χωρητικά, κἄν μή πάσης ἕκαστον ἀμερίστως ἐκείνης μεριζομένης. "Εἰ γάρ ἐπί τοῦ πυρός, ἔνθα οὐσία ἐστί τό ὑποκείμενον καί σῶμα, καί μερίζεται καί οὐ μερίζεται", φησὶν ὁ Χρυσόστομος Θεολόγος, "πολλῶ μᾶλλον ὅταν περί ἐνεργείας ὁ λόγος ἦ, καί ἐνεργείας τῆς ἐξ ἀσωμάτου οὐσίας"»18.

Ἔτσι, ὅποιος συγχέει τίς οὐσιοποιές, ζωοποιές, σοφοποιές καί θεοποιές ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ περιπίπτει σέ σοβαρά θεολογικά σφάλματα πού συγγενεύουν μέ τόν πανθεϊσμό ἢ τόν ἀγνωστικισμό.

Ἐπειδή μέσα στήν κτίση δέν ὑφίστανται ἀπλῶς οἱ λεγόμενοι φυσικοί νόμοι, ἀλλά οἱ ἄκτιστοι λόγοι, οἱ «λόγοι τῶν ὄντων» καί ἐπειδή ὁ Θεός διευθύνει τά πάντα ἄνευ κτιστῶν μέσων, γι' αὐτό σέ ὅλα τά ὄντα, ἀκόμη καί στούς ἰοῦς ἐνεργεῖ ἡ οὐσιοποιός

καί ζωοποιός ενέργεια τοῦ Θεοῦ, χωρίς νά σημαίνει ὅτι αὐτές σώζουν τόν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἀγιάζεται ἀπό τήν ἀγιοποιό ενέργεια τοῦ Θεοῦ, καθαρτικῶς, φωτιστικῶς καί θεοποιῶς.

Ἑβδομον, κάποιοι θεολογοῦντες προωθοῦν τό ἐξῆς σχῆμα σκέψης:

1. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ.
2. Τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἀπέβαλε τήν φθορά μετά τήν Ἀνάσταση.
3. Τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀδύνατον νά κομίζει τήν φθορά.
4. Ἡ Ἐκκλησία ὡς θεία Λειτουργία εἶναι τό Σῶμα Χριστοῦ.
5. Ἡ θεία Λειτουργία γίνεται στόν Ναό.
6. Στόν Ναό καί τήν θεία Λειτουργία ἀπενεργοποιοῦνται οἱ νόμοι τῆς φθορᾶς, διότι ἡ θεία Λειτουργία, τό κτίσμα τοῦ Ναοῦ καί ὡς χῶρος στόν ὁποῖο τελεῖται τό μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, εἶναι τό ἴδιο τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ πού εἶναι ἄφθαρτο.
7. Συνεπῶς ἡ χρήση μάσκας καί κάθε προστατευτικοῦ μέσου ἐντός τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ εἶναι βλασφημία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διότι στηρίζεται στήν ἄποψη ὅτι ὁ ἀτμοσφαιρικός ἀέρας ἐντός τοῦ κτίσματος τοῦ Ναοῦ καί τό ἴδιο τό κτίσμα εἶναι χῶρος φθορᾶς. Ἀντιθέτως, ὁ ἀτμοσφαιρικός ἀέρας καί τό ἴδιο τό κτίσμα εἶναι τόποι ἀφθαρσίας καί ἀπενεργοποίησης τῶν φυσικῶν νόμων, διότι τό κτίσμα τοῦ Ναοῦ καί ὁ ἀέρας ἐντός του εἶναι τό ἴδιο τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

Τά ἄλλα τῆς λογικῆς σκέψης, ἡ ὁποία ταυτίζει τόν ἀτμοσφαιρικό ἀέρα τοῦ Ναοῦ καί τήν τοιχοποιία μέ τήν ἴδια τήν θεία Κοινωνία, φθάνοντας μάλιστα στό σημεῖο νά κατακρίνονται ὡς βλάσφημοι ὅσοι δέν τά ταυτίζουν, τό λιγότερο πού μπορούμε νά ποῦμε εἶναι ὅτι δέν ἀντέχουν σέ σοβαρή θεολογική κριτική.

Ἐδῶ ἔχει σημασία νά δῆ κανεῖς τήν ὅποια τεκμηρίωση προσφέρεται γιά νά στηρίξη αὐτήν τήν, ἅς ποῦμε, λογική!

Χρησιμοποιήθηκε ἕνα καί μόνον χωρίο τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ ἀπό τό ἔργο του «Μυσταγωγία», στό ὁποῖο γράφεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι τύπος καί εἰκόνα τῆς Ἀγιοτριαδικῆς ἐνέργειας. Ὅπως ἡ Ἀγιοτριαδική ἐνέργεια συνέχει καί διακρατεῖ τό σύμπαν μέ τόν ἴδιο τρόπο καί ἡ Ἐκκλησία συνέχει καί διακρατεῖ τό σύμπαν. Κατά συνέπεια, ἰσχυρίζονται οἱ συγκεκριμένοι θεολογοῦντες, ὅτι ὁποῖος ἰσχυρίζεται τήν ὑπαρξη τῶν φθοροποιητικῶν φυσικῶν νόμων ἐντός τοῦ Ναοῦ βλασφημεῖ τήν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ καί συνεπῶς τό Ἅγιο Πνεῦμα.

Κατ' ἀρχάς πρέπει νά ὑπενθυμίσουμε ὅτι κατὰ τήν ἐρμηνεία τῶν Ἁγίων Πατέρων, πού προαναφέρθηκε, στήν ἀμαρτία τῆς βλασφημίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος περιπίπτει ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος «τάς ἐνεργείας καί τούς καρπούς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τῷ ἐναντίῳ ἐπιφημίση».

Ἐπειτα, ἡ Ἐκκλησία εἶναι τύπος καί εἰκόνα τοῦ Θεοῦ «ὡς τήν αὐτήν αὐτῷ κατὰ μίμησιν καί τύπον ἐνέργειαν ἔχουσιν». Αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι εἰκὼν τῶν ἐνδοτάτων σχέσεων τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀλλά ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεός μέ τήν ἄκτιστη ἐνέργειά Του ἔφερε στήν ὑπαρξη τά ὄντα καί στήν συνέχεια «συνέχει καί συνάγει καί περιγράφει, καί ἀλλήλοις καί ἑαυτῷ προνοητικῶς ἐνδιασφίγγει· τά τε νοητά καί τά αἰσθητά».

Ὁ Θεός διατηρεῖ σέ μιά ἐνότητα τά πάντα, χωρίς νά ὑπάρχη σύγχυση, προνοεῖ γιά τά ὄντα καί μάλιστα, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Μάξιμος, ἡ Ἐκκλησία ὁδηγεῖ τούς πάντες στόν Χριστό μέ σκοπό τήν θέωσή τους. Αὐτό ἐρμηνεύεται θαυμάσια ἀπό τόν ἅγιο Μάξιμο στήν συνέχεια τοῦ κειμένου του γιά τό πῶς ἡ Ἐκκλησία συνέχει καί συγκρατεῖ τά πάντα σέ μιά ἐνότητα.

Τό χωρίο ὡστόσο δέν μαρτυρεῖ γιά τήν ἀνυπαρξία τῆς φθορᾶς οὔτε κατὰ τήν θεία Λειτουργία στόν Ἱερό Ναό, οὔτε πολύ περισσότερο στόν κτιστό κόσμο. Ὁ κόσμος συντηρεῖται ἀπό τόν Θεό καί συντηρεῖται σέ καθεστῶς φθορᾶς, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ κατὰ τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τήν εὐλογία τοῦ σωματικοῦ θανάτου, «ἵνα μή τό κακόν ἀθάνατον γένηται». Ἀντιστοίχως καί ἡ Ἐκκλησία ὡς Σῶμα Χριστοῦ συνέχει καί διακρατεῖ τόν κόσμο ἐν φθορᾷ, ὄχι ἐν ἀφθαρσίᾳ. Ἡ ἀφθαρσία εἶναι δῶρο τῆς κοινῆς ἀνάστασης, ὅπως μαρτυρεῖ τό Σύμβολο τῆς Πίστεως.

Τό χωρίο τοῦ ἁγίου Μαξίμου δέν ἐννοεῖ οὔτε τήν ἀποψη γιά ἀπενεργοποίηση τῆς φθορᾶς ἐντός τοῦ κτίσματος τοῦ Ναοῦ, τό ὁποῖο κτίσμα κακοποιητικῶς ταυτίζεται μέ τό ἴδιο τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τήν θεία Κοινωνία. **Ἡ θεία Κοινωνία καί μόνο αὐτή δέν εἶναι φορέας μετάδοσης ἀσθενειῶν καί μολυσμάτων.**

Θά γίνη μιά περαιτέρω ἀνάλυση τῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ γιά τό θέμα αὐτό. Γράφει ὁ ἅγιος Μάξιμος:

«Α. Πῶς τε καί ποίῳ τρόπῳ εἰκὼν ἐστὶ καὶ τύπος Θεοῦ ἡ ἁγία Ἐκκλησία.

Τὴν τοίνυν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, κατὰ πρώτην θεωρίας ἐπιβολήν, τύπον καὶ εἰκόνα Θεοῦ φέρειν, ἔλεγεν ὁ μακάριος γέρων ἐκεῖνος, ὡς τὴν αὐτὴν αὐτῷ κατὰ μίμησιν καὶ τύπον ἐνέργειαν ἔχουσιν.

Ὡσπερ γὰρ ὁ Θεὸς πάντα τῇ ἀπείρῳ δυνάμει ποιήσας καὶ εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν, συνέχει καὶ συνάγει καὶ περιγράφει, καὶ ἀλλήλοις καὶ ἑαυτῷ προνοητικῶς

ἐνδιασφίγγει τά τε νοητὰ καὶ τὰ αἰσθητά, καὶ περὶ ἑαυτὸν ὡς αἰτίαν καὶ ἀρχὴν καὶ τέλος πάντα περικρατῶν, τὰ κατὰ τὴν φύσιν ἀλλήλων διεστηκότα, κατὰ μίαν τὴν πρὸς αὐτὸν ὡς ἀρχὴν σχέσεως δύναμιν ἀλλήλοις συννευεκότα ποιεῖ· καθ' ἣν εἰς ταυτότητα κινήσεώς τε καὶ ὑπάρξεως ἀδιάφθορον καὶ ἀσύγχυτον ἄγεται τὰ πάντα, πρὸς οὐδὲν οὐδενὸς τῶν ὄντων προηγουμένως κατὰ φύσεως διαφορὰν ἢ κινήσεως στασιάζοντός τε καὶ διαιρουμένου· πάντων πᾶσι κατὰ τὴν μίαν τῆς μόνης ἀρχῆς καὶ αἰτίας ἀδιάλυτον σχέσιν τε καὶ φρουρὰν ἀφύρτως συμπεφυκότων· τὴν πάσας τε καὶ ἐπὶ πᾶσι κατὰ τὴν ἐκάστου τῶν ὄντων φύσιν θεωρουμένης ἰδικὰς σχέσεις, καταργοῦσάν τε καὶ ἐπικαλύπτουσάν· οὐ τῷ φθείρειν αὐτὰς καὶ ἀναιρεῖν καὶ μὴ εἶναι ποιεῖν, ἀλλὰ τῷ νικᾶν καὶ ὑπερφαίνεσθαι, ὡσπερ ὀλότης μερῶν ἢ καὶ αὐτῆς αἰτία τῆς ὀλότης ἐπιφαινομένη, καθ' ἣν ἢ τε ὀλότης αὐτὴ καὶ τὰ τῆς ὀλότης μέρη φαίνεσθαι τε καὶ εἶναι πέφυκεν, ὡς ὅλην ἔχοντα τὴν αἰτίαν ἑαυτῶν ὑπερλάμπουσάν· καὶ ὡσπερ ἥλιος ὑπερφανεῖς ἀστέρων καὶ φύσιν καὶ δύναμιν, οὕτω τὴν αὐτῶν ὡς αἰτιατῶν αἰτίαν καλύπτουσάν ὑπαρξιν»¹⁹.

Τό κείμενο σαφέστατα κάνει λόγο γιὰ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ σέ ὅλα τὰ ὄντα καὶ γιὰ τὴν εὐταξία τοῦ σύμπαντος κόσμου. Οἱ λέξεις φθορά καὶ σύγχυσις σημαίνουν τὴν ἀταξία τοῦ κτιστοῦ κόσμου, τὴν ὁποία καὶ ἀποσοβεῖ ἀπὸ τίς σχέσεις τῶν ὄντων ὁ Τριαδικὸς Θεός.

Πιό κάτω ὁ ἅγιος Μάξιμος κάνει λόγο γιὰ τὸν τύπο καὶ εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ἀγιοτριαδικὴ ἐνέργεια, πού ἀναφέρεται στὴν καλλιέργεια τῶν ψυχικῶν ἀρετῶν καὶ ὄχι δῆθεν σέ κάποια ἀνατροπὴ καὶ ἀπενεργοποίηση τῆς φυσικῆς φθορᾶς. Γράφει ὁ ἅγιος Μάξιμος:

«Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία τὰ αὐτὰ τῷ Θεῷ περὶ ἡμᾶς ὡς ἀρχετύπῳ εἰκῶν ἐνεργοῦσα δειχθήσεται. Πολλῶν γὰρ ὄντων καὶ ἀπειρῶν ἀριθμῶ σχεδὸν, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παίδων, γένει καὶ εἶδει, καὶ ἔθνεσι καὶ γλώσσαις, καὶ βίοις καὶ ἡλικίαις, καὶ γνώμας καὶ τέχναις καὶ τρόποις καὶ ἤθεσι καὶ ἐπιτηδεύμασιν· ἐπιστήμας τε αὖ καὶ ἀξιώμασι, καὶ τύχαις καὶ χαρακτῆρσι καὶ ἔξεσιν, ἀλλήλων διηρημένων τε καὶ πλεῖστον διαφερόντων τῶν εἰς αὐτὴν γιγνομένων καὶ ὑπ' αὐτῆς ἀναγεννωμένων τε καὶ ἀναδημιουργουμένων τῷ Πνεύματι· μίαν πᾶσι κατὰ τὸ ἴσον δίδωσι καὶ χαρίζεται θείαν μορφήν καὶ προσηγορίαν, τὸ, ἀπὸ Χριστοῦ καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι· καὶ μίαν τὴν κατὰ πίστιν ἀπλήν τε καὶ ἀμερῆ καὶ ἀδιαίρετον σχέσιν, τὴν τὰς πολλὰς καὶ ἀμυθήτους περὶ ἕκαστον οὔσας διαφορὰς, οὐδ' ὅτι κἂν εἰσὶ συγχωροῦσαν γνωρίζεσθαι, διὰ τὴν τῶν πάντων εἰς αὐτὴν καθολικὴν ἀναφορὰν καὶ συνέλευσιν· καθ' ἣν οὐδεὶς τὸ παράπαν οὐδὲν ἑαυτῷ τοῦ κοινοῦ διωρισμένος ἐστί, πάντων συμπεφυκότων ἀλλήλοις καὶ συνημμένων, κατὰ τὴν μίαν ἀπλήν τε καὶ ἀδιαίρετον τῆς πίστεως χάριν καὶ δύναμιν. "Ἦν γὰρ πάντων", φησὶν, "ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία»· ὡς ἐκ διαφορῶν μελῶν σῶμα ἐν καὶ εἶναι καὶ ὀραῖσθαι, καὶ αὐτοῦ Χριστοῦ τῆς ἀληθινῆς ἡμῶν κεφαλῆς ὄντως ἄξιον»²⁰.

Τό κείμενο τοῦ ἁγίου Μαξίμου ὄχι ἀπλῶς δέν κάνει λόγο γιά ἀφθαρσία στήν Ἐκκλησία ὡς κτίσμα καί ὡς χῶρο συνάθροισης, ἀλλά ἀμέσως πύ κάτω ἐπιβεβαιώνει τήν φθορά σέ σχέση μέ τούς ἐκκλησιαζομένους καί ἀναμένει τήν κοινή ἀνάσταση ὡς κατάλυση τῆς φθορᾶς, ὅπως ἐξάλλου περιγράφεται στό Σύμβολο τῆς Πίστεως.

Ὁ ἅγιος Μάξιμος θεωρεῖ τόν ἄνθρωπο εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας καί θεωρεῖ ἐπίσης τόν ἄνθρωπο εἰκόνα τῆς Γραφῆς. Γράφοντας γιά τόν ἄνθρωπο ὡς Ἐκκλησία καλεῖ τόν ἄνθρωπο νά γίνη Ἐκκλησία καί αὐτό ἔκανε καί ἡ Ἱερά Σύνοδος μιλώντας γιά ἔμψυχους Ναούς στήν περίοδο τῆς πανδημίας:

«Δ. Πῶς τε καί ποίῳ τρόπῳ συμβολικῶς εἰκονίζει τόν ἄνθρωπον ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, καί αὐτή ὡς ἄνθρωπος ὑπ' αὐτοῦ εἰκονίζεται

Καί πάλιν κατ' ἄλλον τρόπον θεωρίας, ἄνθρωπον τήν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἔλεγε· ψυχὴν μὲν ἔχουσαν τὸ ἱερατεῖον, καί νοῦν τὸ θεῖον θυσιαστήριον· καί σῶμα τὸν ναόν, ὡς εἰκόνα καί ὁμοίωσιν ὑπάρχουσαν τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καί ὁμοίωσιν γενομένου ἀνθρώπου· καί διὰ μὲν τοῦ ναοῦ, ὡς διὰ σώματος, τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν προβαλλομένην, διὰ δὲ τοῦ ἱερατείου, ὡς διὰ ψυχῆς, τὴν φυσικὴν θεωρίαν πνευματικῶς ἐξηγουμένην καί ὡς διὰ νοῦς τοῦ θεοῦ θυσιαστηρίου, τὴν μυστικὴν θεολογίαν ἐμφαίνουσαν.

Καί ἔμπαλιν, Ἐκκλησίαν μυστικὴν τόν ἄνθρωπον, ὡς διὰ ναοῦ μὲν τοῦ σώματος, τὸ πρακτικὸν τῆς ψυχῆς ταῖς τῶν ἐντολῶν ἐνεργείαις κατὰ τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν ἐναρέτως φαιδρύνοντα, ὡς δι' ἱερατείου δὲ τῆς ψυχῆς τοὺς κατ' αἴσθησιν λόγους καθαρῶς ἐν Πνεύματι τῆς ὑλῆς περιτμηθέντας κατὰ τὴν φυσικὴν θεωρίαν διὰ λόγου τῷ Θεῷ προσκομίζοντα· καί ὡς διὰ θυσιαστηρίου τοῦ νοῦς, τὴν ἐν ἀδύτοις πολυύμνητον τῆς ἀφανοῦς καί ἀγνώστου μεγαλοφωνίας σιγὴν τῆς θεότητος, δι' ἄλλης λάλου τε καί πολυφθόγγου σιγῆς προσκαλούμενον· καί ὡς ἐφικτὸν ἀνθρώπῳ, κατὰ μυστικὴν θεολογίαν αὐτῇ συγγινόμενον, καί τοιοῦτον γινόμενον, οἶον εἶκος εἶναι δεῖ τὸν ἐπιδημίας ἀξιωθέντα Θεοῦ, καί ταῖς αὐτοῦ παμφαέσιν αἴγλαις ἐνσημανθέντα»²¹.

Τό κείμενο ὅπως εἶναι προφανές δέν ὀμιλεῖ πούθενά γιά ἀφθαρσία καί κατάλυση τῶν λεγομένων φυσικῶν νόμων ἐντός τοῦ Ναοῦ, ἀλλά μόνον γιά τὴν μετατροπὴ τοῦ ἀνθρώπου σέ θεούμενο μέσω τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας, τῆς φυσικῆς θεωρίας καί τῆς μυστικῆς θεολογίας.

Πότε ἔρχεται ἡ ἀφθαρσία; Μόνον μετά τὴν κοινή ἀνάσταση, κατὰ τό Σύμβολο τῆς Πίστεως. Γράφει ὁ ἅγιος Μάξιμος παρακάτω γιά τόν ἄνθρωπο πού προηγουμένως τόν ταύτισε μέ τὴν Ἐκκλησία:

«Ζ. Πῶς ὁ κόσμος ἄνθρωπος λέγεται· καὶ ποίῳ τρόπῳ καὶ ὁ ἄνθρωπος, κόσμος.

...ὁ καθ' ὅλου καὶ εἷς τρόπος τῆς ἐν ὅλοις ἀφανοῦς καὶ ἀγνώστου παρουσίας τῆς τῶν ὄντων συνεκτικῆς αἰτίας ποικίλως πᾶσιν ἐνυπάρχων, καὶ καθ' ἑαυτὰ καὶ ἐν ἀλλήλοις τὰ ὅλα συνίστησιν ἄφυρτα καὶ ἀδιαίρετα· καὶ ἀλλήλων μᾶλλον, ἢ ἑαυτῶν κατὰ τὴν ἐνοποιὸν σχέσιν, ὄντα, παρίστησι· μέχρις οὗ λῦσαι παραστῆ τῷ συνδήσαντι, μείζονος ἔνεκα καὶ μυστικωτέρας οἰκονομίας, **κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐλπίζομένης καθολικῆς συντελείας**· καθ' ἣν καὶ ὁ κόσμος, ὡς ἄνθρωπος, τῶν φαινομένων τεθνήσκει, καὶ πάλιν ἀναστήσεται νέος ἐκ γεγηρακότος, **κατὰ τὴν παραυτίκα προσδοκωμένην ἀνάστασιν· ἠνίκα καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος, ὡς μέρος τῷ ὅλῳ καὶ μικρὸς τῷ μεγάλῳ, συναναστήσεται κόσμῳ, τὴν πρὸς τὸ μηκέτι δύνασθαι φθείρεσθαι κομισάμενος δύναμιν**· ὅταν ἐμφερῆ τῇ τε ψυχῇ τὸ σῶμα, καὶ τοῖς νοητοῖς τὰ αἰσθητὰ, κατ' εὐπρέπειαν καὶ δόξαν γενήσεται, μιᾶς ὅλοις κατ' ἐναργῆ τε καὶ ἐνεργὸν παρουσίαν, ἀναλόγως ἐκάστῳ θείας ἐπιφαινομένης δυνάμεως, καὶ δι' ἑαυτῆς τὸν τῆς ἐνώσεως ἄλυτον εἰς τοὺς ἀπείρους αἰῶνας συντηροῦσης δεσμόν»²².

Ἔχει τεράστια σημασία ὅτι ὅλα αὐτὰ τίθενται **στό ἴδιο ἔργο** ἀπὸ τὸν ἅγιο Μάξιμο, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τὴν Ἐκκλησία καὶ εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας τὸν ἄνθρωπο.

Σέ ἄλλο σημεῖο ὁ ἅγιος Μάξιμος γράφει ὅτι οἱ ἅγιοι ἐρευνῶντες τὴν ἀφθαρσία τῆς φύσεως καὶ ἀναζητῶντας τὴν θέωση **ἐντοπίζουσαν αὐτὴ τὴν ἀφθαρσία μόνου στόν μέλλοντα αἰῶνα**:

«Ταῦτα μὲν τυχόντων πρῶτον ζητήσαντες καὶ ἐρευνήσαντες οἱ ἅγιοι διὰ Πνεύματος ἁγίου, τὴν πρακτικὴν κατῶρθωσαν φιλοσοφίαν, μεθ' ἣν οἷα δὴ καθαροὶ γεγονότες καὶ παντὸς ἐλεύθεροι μολυσμοῦ, πρὸς τὸ τέλος τῶν ὄντων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος τὸ νοερὸν ἐκίνησαν ὄμμα τῆς ψυχῆς, **ἐκζητοῦντες μετὰ τὴν προαιρετικὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν τῆς φύσεως ἀφθαρσίαν καὶ ἐξερευνῶντες τοὺς τε τρόπους καὶ τοὺς λόγους τῆς κατ' αὐτὴν θεοπρεποῦς ἀθανασίας**. Οὐ γὰρ ἐζήτουν ἔτι τὴν ἀνάστασιν τῆς προαιρέσεως, ἣν ἤδη κατὰ τὴν πρακτικὴν λαβόντες εἶχον παρὰ τοῦ Πνεύματος, οὐδὲ τοὺς κατ' αὐτὴν ἡρεῦνων τρόπους, ἀλλ' ἦν οὐκ εἶχον **τῆς φύσεως ἐξεζήτουν ἀφθαρσίαν**, καὶ τοὺς τρόπους καὶ τοὺς λόγους τῆς κατ' αὐτὴν ἐξερεῦνων θεώσεως, πρὸς ἣν ἠπεύγοντο, τῆς κατ' αὐτὴν ἐν Χριστῷ δόξης ἐπιθυμοῦντες, ἵνα, ὡσπερ συνέπαθον αὐτῷ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον (ὄν, ὡς ἔφη, καιρὸν ὠνόμασεν ὁ Λόγος) **οὕτω καὶ συνδοξασθῶσι κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα**, κληρονόμοι μὲν ὑπὲρ φύσιν Θεοῦ κατὰ τὴν χάριν, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ κατ' οἰκονομίαν, τῇ δυνάμει τῆς ἐνανθρωπήσεως, τὴν ὅλην οἰκειομένου φύσιν, γινόμενοι»²³.

Ἐπομένως ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς δέν κάνει λόγο γιὰ ἀφθαρσία τῆς Ἐκκλησίας ὡς κτίσματος, ἀλλὰ διδάσκει, ὅτι ὑφίσταται τώρα ἡ φθορά στὸν ἄνθρωπο καὶ ἡ φθορά θά καταργηθῆ στήν κοινή ἀνάσταση.

Ὅγδοο. Συνέχεια τοῦ προηγουμένου εἶναι ὅτι ἡ φθαρτότητα εἶναι στοιχεῖο τοῦ κόσμου τῆς πτώσεως, κατὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο «*πάντα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν*»²⁴. Ἦδη ἀπὸ τὴν γονιμοποίηση τοῦ πρώτου ὠαρίου καὶ τὴν ἔναρξη τῆς ζωῆς τοῦ ἐμβρύου, μεταξύ τῶν γονιδίων, ἐνυπάρχουν καὶ τὰ γονίδια τῆς φθαρτότητος καὶ τῆς θνητότητος, τῶν ἀσθενειῶν καὶ τοῦ θανάτου, καὶ γι' αὐτὸ μαζί μὲ τὴν αὔξηση τοῦ σώματος συνυπάρχει καὶ ἡ φθαρτότητα καὶ ἡ θνητότητα.

Αὐτὸ δέν σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νὰ μετέχη ταυτοχρόνως καὶ τῆς καθαρτικῆς, φωτιστικῆς καὶ θεοποιουῦς ἐνεργείας Θεοῦ. Ἔτσι, στὸν θεούμενο ἄνθρωπο συνυπάρχει ἡ φθαρτότητα μαζί μὲ τὴν ἀγιότητα. Ὁ κάθε Χριστιανός, ἰδιαίτερα ὁ ἅγιος εἶναι Ναός τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μέλος τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ συγχρόνως διακρίνεται γιὰ τὴν φθαρτότητα τοῦ σώματός του, ἔχει ἀσθένειες καὶ λαμβάνει φάρμακα γιὰ τὴν ἴαση καὶ ἀντιμετώπισή του.

Ἔτσι, συμπορεύεται στὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἅγιο ἡ φθαρτότητα μὲ τὴν ἀγιότητα. Οἱ βίοι τῶν συγχρόνων ἁγίων, πού μετεῖχαν τῆς ἀκτίστου Χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ ἔπασχαν ἀπὸ διάφορες ἀσθένειες, καὶ δέχονταν τίς εὐεργετικές παρεμβάσεις τῶν ἰατρῶν, εἶναι ἐκφραστικοὶ καὶ δηλωτικοί. Ἡ ἀποδιδομένη ἀφθαρσία σέ κτίσμα, ἀντικειμενικά εἶναι θεολογικὴ ἀστοχία.

Ἐκ παραλλήλου ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος γράφει γιὰ τὰ ἱερά Λείψανα τῶν Ἁγίων ὅτι δέν ἔχουν προσλάβει τὴν ὀλικὴ ἀφθαρσία τῆς κοινῆς ἀναστάσεως, διότι αὐτὸ εἶναι κάτι πού θά συμβῆ στὸν μέλλοντα αἰώνα. Ἡ φθορά συμπαραεκτείνεται στὰ ἱερά Λείψανα τῶν Ἁγίων ἕως τῆς κοινῆς Ἀναστάσεως μαζί μὲ μιὰ μερική ἀφθαρσία καὶ αὐτὸ πάλι σέ ὅσες περιπτώσεις ὀρίσει ὁ Τριαδικὸς Θεός. Γράφει:

«Τὰ σώματα τῶν ἁγίων ὑπὸ τῆς ἐνωθείσης τῆ ψυχῆ αὐτῶν χάριτος, ἦτοι τοῦ θείου πυρὸς μεταλαμβάνοντα, ἀγιάζονται καὶ ἐκπυρούμενα διαυγῆ καὶ αὐτὰ γίνονται καὶ πολὺ τῶν ἄλλων σωμάτων διαφορώτερα καὶ τιμιώτερα ἀποκαθίστανται. Ἐπειδὴν δὲ ἡ ψυχὴ ἐξέλθοι καὶ τοῦ σώματος χωρισθῆ, εὐθὺς καὶ αὐτὰ τῆ φθορᾷ παραδίδονται καὶ ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν διαλύονται· τὰ δὲ καὶ ἐπὶ πολλοὺς χρόνους διαμένουσι, μήτε ἄφθαρτα μένοντα παντελῶς, μήτε πάλιν τελείως φθειρόμενα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀφθαρσίας καὶ τῆς φθορᾷς τὰ γνωρίσματα ἐν ἑαυτοῖς διασώζουσιν, εἰς τὴν τελευταίαν ἐξανάστασιν ἀφθαρτωθῆναι τελείως καὶ ἀνακαινισθῆναι τηρούμενα.

Τίνος οὖν ἔνεκεν καὶ διὰ τί; Ὅτι οὐκ ἔπρεπε πρὸ τῆς τῶν κτισμάτων ἀνακαινίσεως τὰ τῶν ἀνθρώπων ἀναστήσεσθαι καὶ

ἀφθαρτωθήσονται σώματα, ἀλλ' ὡσπερ αὕτη παρήχθη πρῶτον ἄφθαρτος, ἔπειτα ὁ ἄνθρωπος, ὕστερον, οὕτω πάλιν πρῶτον τὴν κτίσιν ἀπὸ τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἀφθαρσίαν χρὴ μεταποιηθῆναι, εἴτ' οὖν ἀλλαγῆναι, καὶ οὕτω σὺν αὐτῇ καὶ ἅμα αὐτῇ καὶ τὰ φθαρέντα σώματα τῶν ἀνθρώπων ἀνακαινισθῆναι»25.

Ἔνατον. Ὁ Ἱερός Ναός εἶναι ὁ χῶρος συναντήσεως τῶν Χριστιανῶν πού εἶναι τὰ πραγματικά, ἀληθινά μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό Σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ, ὅπως ἀναλύει διεξοδικά ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στίς Ἐπιστολές του, καί ὁ χῶρος στόν ὁποῖον συναντῶνται τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας τιτλοφορεῖται Ἱερός Ναός, Ἐκκλησία. Μπορεῖ αὐτός ὁ χῶρος νά εἶναι μέσα σέ μιὰ φυλακή, σέ ἕνα κάτεργο, σέ μιὰ ἀποθήκη, ἀλλά αὐτό δέν σημαίνει ὅτι ὁ Ἱερός Ναός ἀπαλλάσσεται τῆς φθορᾶς, οὔτε ὅτι μετατρέπεται σέ ἄκτιστο, ἐπειδή ἐκεῖ τελεῖται ἡ θεία Λειτουργία.

Ἡ ἄποψη ὅτι ὁ Ἱερός Ναός στόν ὁποῖο γίνεται ἡ θεία Λειτουργία μετατρέπεται σέ ἄκτιστο καί ἀποστειρωμένο ἀπό κάθε ἰό καί μικρόβιο πού προέρχεται ἀπό ἀσθενοῦντας Χριστιανούς εἶναι εἰδωλολατρεία, πανθεϊσμός, δεισιδαιμονία. Ἄλλωστε, ὡς δεισιδαιμονία χαρακτηρίζεται ἡ σύγχυση καί ἡ ταύτιση μεταξύ ἀκτίστου καί κτιστοῦ.

Ὁ Ἱερός Ναός, κατά τόν ἱερό Νικόλαο Καβάσιλα εἶναι τύπος, εἰκόνα καί μίμημα τοῦ πραγματικοῦ Ναοῦ τοῦ Θεοῦ πού εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Γράφει:

*«Ἐπειτα παράδειγμα τοῦ θυσιαστηρίου τόν ἱεράρχην οὐ τοῦτο ποιεῖ μόνον, ὅτι τῶν τοιούτων αὐτός τεχνίτης, ἀλλ' ὅτι ναός εἶναι Θεοῦ καί θυσιαστήριον μόνη τῶν ὀρωμένων ἢ τῶν ἀνθρώπων δύναται φύσις, ὡς τό γε χερσίν ἀνθρώπων παγέν εἰκόνα τούτου σῶζει καί τύπον· ὅθεν ἔδει τό πρᾶγμα πρό τῆς εἰκόνας ἐν τῷ σχήματι τούτω φανῆναι καί τάληθές τοῖς τύποις ἠγήσασθαι»*26.

Ἐπομένως, ὅποιος ἰσχυρίζεται ὅτι τό κτίσμα τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ εἶναι ἀποστειρωμένος χῶρος ἀπό φθαρτά στοιχεῖα, στήν πράξη ἀναγνωρίζει ὅτι καί ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει μέσα του τήν ἀγιοποιό καί θεοποιό ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἄφθαρτος καί ἀπό αὐτήν τήν ζωή, πού σημαίνει ὅτι δέν πρέπει νά δέχεται ἀπολύτως καμμιά εὐεργετική παρέμβαση τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, δηλαδή δέν πρέπει νά δέχεται οὔτε φάρμακα, οὔτε πράξεις παρέμβασης στό σῶμα του (ἐγχείρηση), πράγμα ἐντελῶς ἀθεολόγητο καί ἀνόητο!

Οι άγιοι τῆς Ἐκκλησίας μας γνωρίζουν ὅτι ἡ φθορά εἶναι παρούσα καί στά ὑλικά στοιχεῖα πού προσφέρονται ἐντός τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ πρός καθαγιασμό διά τῶν ἱερῶν μυστηρίων. Ὁ ἅγιος Συμεών Θεσσαλονίκης γράφει:

*«...εἰ συνέβη τόν προσενεχθέντα θεῖον ἄρτον (ἐννοεῖ τῆς προσκομιδῆς) ὑπό μυῶν, ἢ ἑτέρου ζώου βρωθῆναι, καί μή ἴδιοι ὁ ἱερεὺς, μετά δέ τήν εἴσοδον γνῶ, προσκομίσει ἕτερον ἄρτον ἀνατεμών συνήθως, καί ἐπιλέγων τά προφητικά ῥήματα καί ὅσα λέγειν καί ποιεῖν ἔθος· καί τήν εὐχήν τῆς προσκομιδῆς ἐπιλέγειν, εἶτα ἐπάγειν ἀπό τῆς μεγάλης εἰσόδου τά τῶν εὐχῶν, αἱ καί τελεστικά εἰσὶ μᾶλλον»*27.

Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ ἀγιορείτης συναφῶς πρός τά ἀνωτέρω γράφει:

*«Ἀρμόδιον εἶναι εἰς τόν παρόντα Κανόνα (λβ' τῆς Πενθέκτης) καί ἀναγκαιότατον εἰς τοὺς ἱερεῖς, τό νά προσθέσουμε ἐν τῇ παρουσίᾳ ὑποσημειώσῃ, τί πρέπει νά γίνεται ἂν τύχη νά χυθοῦν, ἢ νά φαγωθοῦν ἀπό ζῴωφια τά θεῖα Μυστήρια. Ὁ μέν οὖν Συμεών ὁ Θεσσαλονίκης, (ἐρώτησ. πά'.) λέγει, ὅτι, ἂν τύχη νά χυθοῦν ταῦτα, ὅταν τελειώσῃ ἡ μεγάλη εἴσοδος (ταυτόν εἰπεῖν πρό τοῦ ἀγιασμοῦ καί τῆς μετουσιώσεως), ἢ καί φαγοθῆ ὁ ἄρτος ἐν τῇ προσκομιδῇ ἀπό ποντικούς, καί μετά τήν μεγάλην εἴσοδον τοῦτο νοηθῆ, πρέπει ὁ ἱερεὺς νά ποιῆ δευτέραν ἔνωσιν ἐν τῷ ποτηρίῳ, καί νά προσκομίζῃ ἕτερον ἄρτον μετά τῶν προφητικῶν ῥημάτων, ἐπιλέγων καί τήν εὐχήν τῆς προθέσεως»*28.

Ὅσοι ἔχουν ἀντίθετες ἀπόψεις πρέπει νά ἀπαντήσουν:

1. Ἐπεσε σέ βλασφημία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁ ἅγιος Συμεών Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος προτρέπει ἐντός τῆς θείας Λειτουργίας καί πρό τοῦ καθαγιασμοῦ τῶν Τιμίων Δώρων νά ἀντικαθίσταται ὁ Ἄρτος καί ὁ οἶνος, σέ περίπτωση πού ἐμφιλοχωρήσουν ἐπί τῶν ἱερῶν Σκευῶν μύγες καί τρωθοῦν τά Τίμια Δῶρα; Γιατί συμβουλεύει τοὺς ἱερεῖς νά προχωρήσουν σέ ἀντικατάσταση;

2. Ἐπεσε σέ βλασφημία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὁ ὁποῖος ἀναλόγως προτρέπει ἀκολουθώντας τόν ἅγιο Συμεών, νά ἀντικαθίστανται τά Τίμια Δῶρα πρό τοῦ καθαγιασμοῦ;

Μέ βάση τήν λογική τους θά ἔπρεπε νά συνεχίσουν ὅλοι οἱ Ἱερεῖς τήν θεία Λειτουργία μέ τά παρόντα μολύσματα, διότι κατά τήν γνώμη τους στήν θεία Λειτουργία ἀπενεργοποιεῖται ἡ φθορά παντοῦ, ἦτοι, στόν ἀτμοσφαιρικό ἀέρα τοῦ Ναοῦ, ἀκόμη καί στήν τοιχοποιΐα.

Μερικοί ἐπικαλοῦνται τίς εὐχές κατά τήν τελετή τῶν ἐγκαινίων, ὅτι δῆθεν δι' αὐτῶν ὅλα τά ὑλικά στοιχεῖα τοῦ Ναοῦ ἀγιάζονται καί ὅτι μέ τόν τελετουργικό ἀγιασμό ἀποβάλλουν τήν φθορά καί γίνονται ἀπρόσβλητα ἀπό ὁποιοδήποτε μολυσμό.

Ἐπικαλοῦνται τὴν εὐχὴ τοῦ Ἀρχιερέως: «...Δέσποτα Κύριε, ὁ Θεός ὁ Σωτὴρ ἡμῶν... κατάπεμψον τὸ πανάγιόν σου Πνεῦμα, τὸ προσκυνητόν καὶ παντοδύναμον, καὶ ἀγίασον τὸν Οἶκον τοῦτον· πλήρωσον αὐτόν φωτὸς αἰδίου· αἰρέτισον αὐτόν εἰς κατοικίαν σὴν· ποιήσον αὐτόν σκῆνωμα δόξης σου, κατακόσμησον αὐτόν τοῖς θεῖοις σου καὶ ὑπερκοσμίοις χαρίσμασι...». Στὴν συνέχεια τῆς εὐχῆς, βέβαια, ἐπειδὴ ὁ ἀγιασμός δέν ἀπαλλάσσει τὸ κτίσμα ἀπὸ τίς συνέπειες τῆς φθορᾶς, εὐχεται ὁ Ἀρχιερέας: «Φύλαξον αὐτόν ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος ἀσάλευτον». Αὐτὸ τὸ αἶτημα τῆς εὐχῆς εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐπίγνωσης ὅτι ὁ ἐγκαινισμένος Οἶκος τοῦ Θεοῦ δέν εἶναι ἄφθαρτος, διότι βλέπουμε Ἱερούς Ναούς πού δέχθηκαν τὸν ἀγιασμό τῆς τελετῆς τῶν ἐγκαινίων, στοὺς ὁποίους μάλιστα λειτούργησαν μαρτυρημένης ἀγιότητος λειτουργοί, νὰ κατακρημνίζονται ἀπὸ σεισμούς ἢ βομβαρδισμούς ἢ ἀπὸ τὴν μανία ἀλλοπίστων κατακτητῶν.

Ὁ Ἱερός Ναός εἶναι ὁ χῶρος τῆς ἐμφανείας τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἐκκλησιαζόμενος ἀνάλογα μέ τὴν πνευματικὴ του κατάστασι μετέχει τῆς ἐνεργείας Θεοῦ μέ τὴν προσευχὴ του καὶ τὴν μετοχὴ του στὰ ἅγια μυστήρια. Ἀληθὴς ναός εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού μετέχει τῆς ἀκτίστου φωτιστικῆς καὶ θεοποιῦ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ.

Αὐτὸ ὅμως δέν σημαίνει ὅτι ἀγιάζονται ὅλα τὰ ὑλικά δομικά στοιχεῖα τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ (πέτρες, ξύλα, κονίαμα κ.λπ.), γιατί τότε θὰ περιπίπταμε σέ μιὰ μορφή εἰδωλολατρίας. Ὅπως ἐπίσης καὶ ὁ Χριστιανός πού βαπτίζεται καὶ χρίεται ἢ ἀκόμη καὶ κοινωνεῖ τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ, γενόμενος μέλος τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, δέν σημαίνει ὅτι δέχεται στό σῶμα του τὴν ἀφθαρσία καὶ ἐπομένως δέν ἔχει ἀνάγκη θεραπείας μέ φάρμακα καὶ νοσηλεῖες. Μάλιστα δέ καὶ ἅγιοι ἄνθρωποι μετὰ πού κοινωνοῦν τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ λαμβάνουν φάρμακα πού τοὺς συνέστησαν οἱ ἰατροί.

Σέ συνάφεια μέ τὰ ἀνωτέρω ἀναφέρουμε τὸ 28ο (ΚΗ΄) κανόνα τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ ὁποῖος μέ σαφήνεια μᾶς λέει ὅτι Σῶμα Χριστοῦ εἶναι μόνον ὁ προσφερθεὶς Ἄρτος στὴν θεία Εὐχαριστία καὶ τίποτε ἄλλο. Ὅπως ἐπισημαίνει μάλιστα στὴν ἐρμηνεῖα αὐτοῦ τοῦ Κανόνα ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, Σῶμα Χριστοῦ δέν εἶναι οὔτε κἂν οἱ μερίδες τῆς Θεοτόκου, τῶν Ἁγίων, τοῦ Ἐπισκόπου καὶ τῶν πιστῶν πού ἐνώνουνται στό Ἅγιο Ποτήριον μέ τὸ Αἶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀκουμποῦν τὸ Σῶμα Του. Καὶ ὅπως εἶναι αὐτονόητο, πολὺ περισσότερο δέν εἶναι Σῶμα Χριστοῦ τὸ κτίσμα τοῦ Ναοῦ, οἱ τοῖχοι καὶ ὁ χῶρος πού περικλείουν, ὥστε νὰ θεωρεῖται τόπος ἀφθαρσίας, ἀπρόσβλητος ἀπὸ ἰούς καὶ μικρόβια.

Ὁ ΚΗ΄ κανόνας τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου διακελεύει:

«Ἐπειδὴ ἐν διαφοροῖς ἐκκλησίαις μεμαθήκαμεν, σταφυλῆς ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ προσφερομένης κατὰ τι κρατῆσαν ἔθος, τοὺς λειτουργοὺς ταύτην

τῆ ἀναιμάκτῳ τῆς προσφορᾶς θυσία συνάπτοντας, οὕτως ἅμα τῷ λαῷ διανέμειν ἀμφοτέρα, συνείδομεν, ὥστε μηκέτι τοῦτό τινα τῶν ἱερωμένων ποιεῖν, ἀλλ' εἰς ζωοποίησιν, καὶ ἀμαρτιῶν ἄφεσιν, τῷ λαῷ τῆς προσφορᾶς μόνης μεταδιδόναι· ὡς ἀπαρχὴν δὲ τὴν τῆς σταφυλῆς λογιζομένους προσένεξιν, ἰδικῶς τοὺς ἱερεῖς εὐλογοῦντας, τοῖς αἰτουῦσι ταύτης μεταδιδόναι, πρὸς τὴν τοῦ δοτῆρος τῶν καρπῶν εὐχαριστίαν, δι' ὧν τὰ σώματα ἡμῶν, κατὰ τὸν θεῖον ὄρον, αὖξει τε καὶ ἐκτρέφεται. Εἴ τις οὖν κληρικὸς παρὰ τὰ διατεταγμένα ποιήσῃ, καθαιρείσθω»²⁹.

Εἶναι πολὺ σημαντικὴ μὴ ὑποσημείωση στὴν ἐρμηνεία τοῦ κανόνος αὐτοῦ πού περιλαμβάνει ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης στό «Πηδάλιον». Γράφει ὁ ἅγιος Νικόδημος:

*«Οὐ μόνον δὲ χωριστά ἀπὸ τὰ σταφύλια πρέπει νὰ μεταδίδεται ἡ ἁγία Κοινωνία, ἀλλὰ καὶ χωριστά ἀπὸ τὰς μερίδας. Διὰ τοῦτο καὶ Συμεῶν ὁ Θεσσαλονίκης (κεφ. 48') λέγει ὅτι οἱ ἱερεῖς πρέπει νὰ προσέχουν καλὰ, νὰ μὴ μεταλαμβάνουν τοὺς Χριστιανούς ἀπὸ τὰς μερίδας, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἴδιον αὐτὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. Ἐάν δὲ ἦναι πολλοὶ οἱ μέλλοντες μεταλαβεῖν (καθὼς ἀκολουθεῖ μάλιστα κατὰ τὴν μεγάλην [Πέμπτην] κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, καὶ τῆς Θεοτόκου) ἅς μὴ βάλουν τὰς μερίδας μέσα εἰς τὸ ἅγιον Ποτήριον, διὰ νὰ μὴ τύχη καὶ κάμουν λάθος, καὶ κοινωνήσουν τινὰ ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ ἅς τὰς ἀφίνουν εἰς τὸ ἅγιον Δισκάριον, καὶ ἀφ' οὗ κοινωνήσουν τοὺς χριστιανούς, τότε ἅς τὰ βάλουν, καὶ ἅς τελειοῦσι τὰ ἅγια, καθὼς τοιουτοτρόπως συνηθίζουσι νὰ κάμουν καὶ εἰς τὰ Μοναστήρια τοῦ ἁγίου Ὁρους. **Διότι ἂν καὶ αἱ Μερίδες ἠνώθησαν μετὰ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ σῶμα, ἀλλ' ὅμως δὲν ἔγιναν καὶ σῶμα τοῦ Κυρίου αὐτόχρονα**»³⁰.*

Ἔτσι μιλοῦν οἱ ἅγιοι Πατέρες πού γνωρίζουν τὴν δύναμη τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔχουν τὸ χάρισμα τῆς διάκρισης τῶν πνευμάτων. Αὐτὴ εἶναι ἡ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Ἄν οἱ μερίδες πού ἐνώθησαν μετὰ τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ Σῶμα, «δὲν ἔγιναν καὶ σῶμα τοῦ Κυρίου αὐτόχρονα», πολὺ περισσότερο δὲν εἶναι Σῶμα Χριστοῦ τὸ κτίσμα τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ καὶ ὁ ἀέρας πού περικλείεται στό ἐσωτερικὸ του.

Δέκατον. Εἶναι ἀθεολόγητο καὶ τὸ λιγότερο ἀνόητο τὸ νὰ δέχεται κανεὶς ὅτι μετὰ τὴν λήψη προστατευτικῶν μέτρων γιὰ κάθε ἀσθένεια, ὁ βαπτισμένος Χριστιανὸς «ἀναγκαστικά» ἐπανέρχεται στὴν πρό τοῦ βαπτίσματος κατάσταση, δηλαδή χάνει τὴν δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος.

Ὁ ἅγιος Διάδοχος Φωτικῆς διδάσκει ὀρθοδόξως ὅτι μετὰ τὸ βάπτισμα λαμβάνει κανεὶς τὴν Χάρη τοῦ Θεοῦ στό βάθος τῆς καρδιάς του καὶ δὲν φεύγει ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπλῶς μπορεῖ νὰ σκεπασθῇ ἀπὸ τὰ πάθη. Στὸ κείμενό του μετὰ τίτλο «τά ἑκατόν γνωστικά κεφάλαια (οστ', οζ', οη', οθ', π, πα')», ἀντικρούει τὴν αἵρεση τῶν Μασσαλιανῶν οἱ ὁποῖοι ὑποστήριζαν ὅτι στὸν ἴδιο χῶρο τῆς ψυχῆς, στὸν νοῦ συνυπάρχει ἡ Χάρη μετὰ τὸν

σατανά. Γράφει31:

«οστ΄. Τινές υπενόησαν τήν χάριν ἅμα καί τήν ἀμαρτίαν, τοῦτ' ἔστι τό πνεῦμα τῆς ἀληθείας καί τό πνεῦμα τῆς πλάνης, ἐπί τῶν βαπτιζομένων ἐγκρύπτεσθαι εἰς τόν νοῦν. Ὅθεν, φησίν, τό μέν ἐν πρόσωπον εἰς τά καλά παρακαλεῖ τόν νοῦν, τό δέ ἕτερον εὐθύς πρός τά ἐναντία. Ἐγώ δέ ἐκ τῶν θείων γραφῶν καί ἐξ αὐτῆς δέ τῆς τοῦ νοῦ αἰσθήσεως κατείληφα ὅτι πρό μέν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἔξωθεν ἡ χάρις πρός τά καλά προτρέπεται τήν ψυχήν, ὁ δέ Σατανᾶς ἐν τοῖς αὐτῆς ἐμφωλεύει βάθεισιν ὅλας τάς τοῦ νοῦ ἀποφράττειν δεξιᾶς πειρώμενος διεξόδους· ἀπό δέ αὐτῆς τῆς ὥρας ἐν ἥπερ ἀναγεννώμεθα, ἔξωθεν μέν ὁ δαίμων γίνεται, ἔσωθεν δέ ἡ χάρις. Ὅθεν εὐρίσκομεν ὅτι, ὡς πάλαι ἐκυρίευσεν ἡ πλάνη τῆς ψυχῆς, οὕτως μετά τό βάπτισμα αὐτῆς κυριεύει ἡ ἀλήθεια. Ἐνεργεῖ μέντοι καί ὁ Σατανᾶς μετά τοῦτο τῇ ψυχῇ καθάπερ τό πρῖν καί χεῖρω δέ τά πολλά, οὐχ ὡς συμπαρῶν δέ τῇ χάριτι, μή γένοιτο, ἀλλά καπνίζων ὡσπερ τόν νοῦν διά τῆς ὑγρότητος τοῦ σώματος τήν ἠδύτητα τῶν ἀλόγων ἡδονῶν· παραχωρήσει δέ τοῦ θεοῦ τοῦτο γίνεται, ἵνα διά τῆς ζάλης καί τοῦ πυρός τῆς δοκιμασίας διερχόμενος ὁ ἄνθρωπος οὕτως ἐν ἀπολαύσει, εἰ θέλει, γένηται τοῦ ἀγαθοῦ. Διήλθομεν γάρ, φησίν, διά πυρός καί ὕδατος καί ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχήν».

«οζ΄. Ἡ χάρις, ὡς ἔφην, ἀπ' αὐτῆς τῆς ροπῆς ἐν ἧ βαπτιζόμεθα, ἐν αὐτῷ τῷ βάθει τοῦ νοῦ ἐγκρύπτεται, αὐτήν τήν αἴσθησιν αὐτοῦ κρύπτουσα τήν ἐαυτῆς παρουσίαν· ἐπειδάν δέ ἄρξηται τις ἐκ πάσης προθέσεως ἐρᾶν τοῦ θεοῦ, τότε ἀρρήτω τινί λόγῳ διά τῆς τοῦ νοῦ αἰσθήσεως προσομιλεῖ τῇ ψυχῇ μέρος τι τῶν ἐαυτῆς ἀγαθῶν».

Ἀπό αὐτά φαίνεται ὅτι «πρό τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος ἔξωθεν ἡ χάρις προτρέπει τήν ψυχή πρός τό καλό, ἐνῶ ὁ Σατανᾶς ἐμφωλεύει στό βάθος τῆς ψυχῆς. Ὅμως, μετά τό Βάπτισμα ἡ Χάρη «ἐν αὐτῷ τῷ βάθει τοῦ νοῦ ἐγκρύπτεται» καί ὅταν ἀρχίσῃ ὁ ἄνθρωπος νά ἀγαπᾷ τόν Θεό μέ ὅλη τήν πρόθεσή του μεταδίδει ἕνα μέρος τῶν ἀγαθῶν τῆς στήν ψυχή, διά τῆς αἰσθήσεως τοῦ νοῦ μέ κάποιον ἄρρητο λόγο, ἐνῶ τά πονηρά πνεύματα ἐμφωλεύουν καί μετακινοῦνται στίς αἰσθήσεις τοῦ σώματος, μέ τήν εὐκόλη ὁδό τῆς σαρκός, «ἐπί τῶν ἔτι νηπιαζόντων τῇ ψυχῇ».

Ἐπομένως τό νά ἰσχυρίζεται κανείς ὅτι ὅποιος καθ' οἰονδήποτε τρόπο, ἀμαρτάνη μετά τό Βάπτισμα, βάζοντας προστασία στό πρόσωπό του καί κάνοντας ἐμβόλιο, ἐπανέρχεται στήν πρό τοῦ Βαπτίσματος κατάσταση, **αὐτός βλασφημεῖ στό Ἅγιον Πνεῦμα, ἀφοῦ ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ μέ τό Ἅγιο Βάπτισμα παραμένει πάντα στό βάθος τῆς καρδίας**. Σκεπάζεται μέν αὐτή ἡ Χάρη μέ τά πάθη, ἀλλά εἶναι ἀθεολόγητος καί βλάσφημος κατά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι ἡ Χάρη τοῦ Βαπτίσματος ἐγκαταλείπει τόν ἄνθρωπο. Γράφει ὁ ἅγιος Διάδοχος Φωτικῆς:

«οθ΄. Ὁ Σατανᾶς, ὡς εἶπον, διά μέν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἐκβάλλεται ἀπό τῆς ψυχῆς, συγχωρεῖται δέ αὐτῷ ἕνεκεν τῶν προειρημένων αἰτιῶν ἐνεργεῖν αὐτῇ διά τοῦ

σώματος· ἡ μὲν γάρ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτό τό βάθος τῆς ψυχῆς, τοῦτ' ἔστιν εἰς τόν νοῦν, κατασκηνοῖ. Πᾶσα γάρ, φησίν, ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν, οὐ φαινομένη τοῖς δαίμοσιν. Διόπερ ἐξ αὐτοῦ τοῦ βάθους τῆς καρδίας ἡμῶν αἰσθανόμεθα τοῦ θείου ὡσπερ ἀναβλύζοντος πόθου, ὅτε θερμῶς τοῦ Θεοῦ μεμνήμεθα· τὰ δέ πονηρά πνεύματα λοιπόν ταῖς αἰσθήσεσι τοῦ σώματος ἐνάλλεται τε καί ἐμφωλεύει διὰ τῆς εὐχερείας τῆς σαρκὸς ἐνεργοῦντα ἐπὶ τῶν ἔτι νηπιαζόντων τῆ ψυχῆ».

Μέ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ πρέπει νὰ δοῦμε τὴν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Διαδόχου Φωτικῆς καὶ γιὰ τίς ἀσθένειες, τὴν ἰατρικὴ τέχνη, καὶ τὰ φάρμακα, διότι δι' αὐτῶν ἐνεργεῖ ὁ Θεός. Καθώς, ἐπίσης, καὶ τὴν διδασκαλία ὅτι οἱ μὲν ἀναχωρητὲς μοναχοὶ μποροῦν νὰ ἀφήνουν τὸν ἑαυτοῦ τους ἀπολύτως στὸν Θεό, οἱ δέ ζῶντες στὸν κόσμον μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ τῆς ἰατρικῆς τέχνης «διὰ τὸ μὴ εἰς κενοδοξίαν αὐτοὺς εἰς πειρασμὸν ἐμπίπτειν τοῦ διαβόλου». Γράφει:

«Ἱατροὺς μετακαλεῖσθαι ἐν τῷ καιρῷ τῶν νόσων οὐδὲν τό κωλύον. Ἐπειδὴ γάρ ἔμελλεν ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης πείρας ποτέ συλλέγεσθαι ἡ τέχνη, διὰ τοῦτο καὶ προὔπηρχε τὰ φάρμακα. Πλὴν οὐκ ἔχρην εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλπίδα ἔχειν τῆς ἰάσεως, ἀλλ' εἰς τὸν ἀληθινὸν ἡμῶν σωτῆρα καὶ ἱατρὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Ταῦτα δέ λέγω τοῖς ἐν κοινοβίοις ἢ ἐν πόλεσι τὸν σκοπὸν τῆς ἐγκρατείας κατορθοῦσι διὰ τὸ μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ἐκ τῶν συμβαινουσῶν περιστάσεων ἄπαυστον ἔχειν διὰ τῆς ἀγάπης τὴν ἐνέργειαν τῆς πίστεως, ἄλλως τε καὶ διὰ τὸ μὴ εἰς κενοδοξίαν αὐτοὺς καὶ πειρασμὸν ἐμπίπτειν τοῦ διαβόλου. Ἐξ ὧν τινες αὐτῶν ἱατρῶν μὴ χρήζειν ἐπὶ πολλῶν ἐπαγγέλλονται. Εἰ δέ τις τὸν ἀναχωρητικὸν βίον ἐν ἐρημοτέροις μεταξὺ δύο ἢ τριῶν ὁμοτρόπων ἀδελφῶν κατορθοῖ τόποις, μόνῳ τῷ κυρίῳ ἑαυτὸν τῷ ἰωμένῳ ἡμῶν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν πίστει προσαγέτω, κὰν ὁποίοις ἂν περιπίπτει πάθεισιν. Ἐχει γάρ τῶν νόσων ἱκανὴν μετὰ τὸν κύριον τὴν ἐρημίαν παρήγορον. Ὅθεν οὔτε τῆς ἐνεργείας ὁ τοιοῦτος πένεται ποτε τῆς πίστεως, ἐπειδὴ μάλιστα οὔτε που ἐνδείξασθαι τὴν ἐκ τῆς ὑπομονῆς εὐρίσκει ἀρετὴν καλῶ τῆ ἐρημίᾳ κεχρημένος παραπετάσματι διὰ τοῦτο γάρ ὁ κύριος κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ»³².

Ἀπὸ τὰ χωρία αὐτὰ τοῦ ἁγίου Διαδόχου Φωτικῆς ἐξάγεται ὅτι, ἀκόμη καὶ ἂν κάποιος ἀρνηθῆ τὸν Χριστό, δὲν χάνει τὴν δωρεὰ τοῦ Βαπίσματος, γι' αὐτὸ δὲν ἐπαναλαμβάνεται τὸ Βάπτισμα, ἀλλὰ ἀκολουθεῖ ἡ χαρισματικὴ μετάνοια καὶ ἡ χρίση μὲ τὸ Ἅγιο Μῦρο.

Ἐπομένως, ἡ ἄποψη ὅτι μὲ τὴν χρησιμοποίησιν ἀπὸ τὸν Χριστιανὸν ἑνὸς θεραπευτικοῦ τρόπου τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης ἐπανέρχεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν πρό τοῦ Βαπίσματος κατάστασιν αὐτὴ εἶναι ὄντως βλασφημία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιατί ἀρνεῖται ὅτι μὲ τὸ Βάπτισμα ἡ Χάρις Του παραμένει ἐν τῷ βάθος τῆς καρδιᾶς.

Ἐνδέκατον. Τό Ἅγιον Βάπτισμα καί τό Ἅγιον Χρῖσμα ἐνεργοποιοῦν τήν νοερά ἐνέργεια, ὥστε νά μεθέξῃ ὁ Χριστιανός τῆς καθαρτικῆς, φωτιστικῆς καί θεοποιοῦ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. Στήν συνέχεια μέ τίς ἀμαρτίες σκοτίζεται καί πάλιν ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ νοερά ἐνέργεια ταυτίζεται μέ τήν λογική, τά πάθη καί τό περιβάλλον, ὅπως διδάσκει ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης.

Ὅποτε, ἔργο τοῦ πνευματικοῦ πατρός εἶναι μέ τά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας νά βοηθήσῃ τόν ἄνθρωπο νά ἐνεργοποιηθῇ ἡ νοερά ἐνέργεια μέσα του, ὥστε νά μεθέξῃ τῆς ἀκτίστου Χάριτος τοῦ Θεοῦ. Δέν εἶναι ἔργο τοῦ πνευματικοῦ πατρός νά ἐνεργοποιῇ τήν λογική ἐνέργεια πού γίνεται μέ τήν ἀνθρώπινη σπουδή καί γνώση.

Στήν Ὀρθόδοξη πατερική διδασκαλία ὑφίσταται διάκριση μεθοδολογιῶν, δηλαδή ἄλλη εἶναι ἡ μεθοδολογία γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καί ἄλλη εἶναι ἡ μεθοδολογία γνώσεως τῆς ἐπιστήμης. Ἡ μέθοδος γνώσεως τοῦ Θεοῦ γίνεται διά τῆς νοεράς ἐνεργείας στήν καρδιά, ὅπως εἶπε ὁ Χριστός «*μακάριοι οἱ καθαροί τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοί τόν Θεόν ὄψονται*»³³, ἢ ὅπως λέγει ὁ Εὐαγγελιστής Λουκάς «*τότε διήνοιξεν αὐτῶν τόν νοῦν τοῦ συνιέναι τάς γραφάς*»³⁴. Ἡ μέθοδος γνώσεως τῶν κτιστῶν πραγμάτων γίνεται μέ τήν λογική ἐπεξεργασία.

Ἡ παραθεώρηση τῆς διπλῆς μεθοδολογίας γνώσεων καί ἡ ὑποστήριξη τῆς ἐνιαίας μεθοδολογίας γνώσεων τόσο γιά τόν Θεό ὅσο καί γιά τά ἀνθρώπινα, φιλοσοφία-ἐπιστήμη, εἶναι τό κέντρο τοῦ σχολαστικισμοῦ τοῦ Μεσαίωνα. Γι' αὐτό ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἀντικρούοντας τόν Βαρλαάμ γράφει ὅτι «*οὐκ ἄλλη μόνον ἢ παρά τῆς ἕξω παιδείας γνώσις, ἀλλά ἐναντίως, πρός τήν ἀληθῆ καί πνευματικῆν διοικεῖται γνώσιν, εἰ καί τινες αὐτοί τε παρ' αὐτῆς ὡς ἔοικε παρηγμένοι καί τούς αὐτῶν ἀκρωμένους παράγειν ἐγχειροῦντες, ὡς περί μιᾶς καί τῆς αὐτῆς διαλέγονται, τέλος τῆς θεωρίας ἀποφαινόμενοι ταύτην*»³⁵.

Δωδέκατον. Ὑφίστανται ὅρια μεταξύ θεολογίας καί ἐπιστήμης, ἀφοῦ ἄλλο εἶναι τό ἔργο τοῦ θεολόγου καί ἄλλο τοῦ ἐπιστήμονος. Στό θέμα αὐτό ὁ καθηγητής π. Ἰωάννης Ρωμανίδης ἔκανε τήν διασάφηση.

«Οἱ Ρωμαῖοι Πατέρες διδάσκουν ἐκ τῆς ἐμπειρίας τῆς θεώσεως, δηλαδή τῆς θεοπτίας, ὅτι μεταξύ τοῦ Θεοῦ καί τῶν κτισμάτων δέν ὑπάρχει καμμία ὁμοιότης, ἄν καί τά κτίσματα ἐδημιουργήθησαν ὑπό τοῦ Θεοῦ καί ἐξαρτῶνται ἀπό τόν Θεόν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ περί Θεοῦ ἀλήθεια καί ἡ περί τῆς φύσεως τοῦ σύμπαντος ἀλήθεια δέν ταυτίζονται, ἄν καί ἡ μία ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἄλλην.

Ὁ θεόπτης γνωρίζει τόν Θεόν. Ὁ φιλόσοφος ἢ ὁ ἐπιστήμων ἐρευνᾷ τά κτίσματα. Οὔτε ὁ φιλόσοφος, οὔτε ὁ ἐπιστήμων δύναται νά ἔχῃ τήν περί Θεοῦ γνώσιν τοῦ θεόπου προφήτου, ἀποστόλου, καί ἀγίου, ἐφ' ὅσον ὁ Θεός δέν ὁμοιάζει μέ τίποτε ἀπό αὐτά πού ἐρευνᾷ μέσω τῆς ἐπιστημονικῆς του μεθόδου ἢ τῆς φιλοσοφικῆς του φαντασίας.

Αντιθέτως ο θεόπτης δύναται νά είναι ή νά γίνη έπιστήμων, αλλά όχι όμως μέσω της θεοπτίας.

Ο θεόπτης γνωρίζει πώς νά έτοιμάση τούς άνθρώπους διά τήν θεπτίαν. Ο έπιστήμων γνωρίζει πώς νά διδάξη τήν έπιστημονική του μέθοδον εις τούς μαθητάς του. Ο θεόπτης δύναται νά γνωρίζη τόν τρόπον έρεύνης τών φυσικών φαινομένων, όχι όμως από τήν θεοπτίαν, αλλά από τόν έπιστήμονα. Καί ο έπιστήμων δύναται νά γίνη θεόπτης, αλλά όχι μέσω της έπιστήμης του, αλλά μόνον μέσω του θεόπτου. Ο θεόπτης δύναται νά είναι κατά κόσμον έγγραμματος ή άγράμματος. Ο έπιστήμων δύναται νά είναι κατά Θεόν έγγραμματος ή άγράμματος.

Ο θεόπτης είναι θεόπνευστος καί όμιλεϊ άπλανώς περί Θεού καί οδηγεί άλαθήτως προς τόν Θεόν, αλλά δέν είναι άλάθητος εις τά άφορώντα τάς θετικές καί άλλας έπιστήμας θέματα, περί τών όποιων δύναται νά γνωρίζη μόνον όσα γνωρίζουν οι σύγχρονοι του έπιστήμονες.

Ο έπιστήμων όμως ήμπορεί νά συγγέη τά περί της φύσεως του κόσμου πορίσματά του μέ τάς περί Θεού άπόψεις του καί νά λέγη άνεύθυνα πράγματα, αλλά μόνον φιλοσοφών, έφ' όσον έκφεύγει της άυστηράς του έπιστημονικής μεθόδου.

Παρομοίως καί ο "θεολόγος" δύναται νά ισχυρίζεται έπιστημονικάς άνοησίας, αλλά μόνον φιλοσοφών, έφ' όσον έκφεύγει της άυστηράς θεολογικής μεθόδου τών θεοπτών»36.

Τό συμπέρασμα από όσα αναφέρθησαν στό κείμενο αυτό είναι ότι όποιος υποστηρίζει, μέ σαθρά «θεολογικά» επιχειρήματα καί μέ βερμπαλιστικούς θεολογικούς λόγους ότι ή Έκκλησία της Ελλάδος καί σύνολη ή Έκκλησία υπέπεσαν στην άμαρτία της βλασφημίας του Αγίου Πνεύματος μέ τό νά λάβουν μέτρα προστασίας τών Χριστιανών μέσα στους Ίερούς Ναούς σέ καιρό πανδημίας, έκτός, βέβαια, από τήν μετάληψη τών Τιμίων Δώρων, του Σώματος καί του Αϊματος του Χριστού, σφάλλει θεολογικά καί εκκλησιαστικά, καί στην ούσία αυτός βλασφημεϊ τό Άγιον Πνεύμα, τό όποιο ένοικει στην Έκκλησία καί ενεργεί στον άνθρωπο, άκόμη καί στην κατάσταση της φθαρτότητας καί της θνητότητός του, άνάλογα μέ τόν βαθμό της πνευματικής του ζωής.

1 Ματθ, ιβ', 31-32.

2 Ματθ. ιβ', 22-30.

3 Μ. Βασιλείου έργα 9, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 336.

4 Ί. Χρυσοστόμου έργα 10, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 688-692.

5 Ρ.Γ. τόμ. 123, στ. 269-272.

6 SC, 113, 238-242.

7 Δελτίο Τύπο της Ίερα̃ς Συνόδου 16.3.2020.

8 Δελτίο Τύπο της Ίερα̃ς Συνόδου 9.3.2020.

9 βλ. βιβλίο μου «Έκκλησία και πανδημία», σελ. 215-216.

10 Δελτίο Τύπο της Ίερα̃ς Συνόδου 3.6.2020.

11 Λευϊτικόν, 13,4.

12 ΐνθ. άν. 13,5.

13 ΐνθ. άν. 13,11.

14 ΐνθ. άν. 13,45-46.

15 Ξυθ. άν. 13,51.

16 Μ. Βασιλείου, Έργα 10, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 400-402.

17 Πρός Θαλάσσιον, 2, ΡG 90, 1212Α.

18 Γρηγορίου Παλαμᾶ, Έργα 6, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1987, σελ. 298-300.

19 Μάξιμος ό Όμολογητής, Φιλοκαλία τών Ίερών Νηπιτικῶν καί Άσκητικῶν, Πατερικαί έκδόσεις «Γρηγόριος ό Παλαμᾶς», Θεσσαλονίκη 1985, τόμος 14, σελ. 50-52.

20 Ξυθ. άν. σελ. 52-54.

21 Ξυθ. άν. τόμος 14, σελ. 66.

22 Ξυθ. άν. τόμος 14, σελ. 92.

23 Ξυθ. άν. τόμος 14Γ, Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 172-174.

24 Ρωμ. η΄, 22.

25 SC 122, 202-204.

26 Νικόλαος Καβάσιλας, Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καί ἀσκητικῶν, τόμος 22, Πατερικαί ἐκδόσεις «Γρηγόριος Παλαμᾶς», Θεσσαλονίκη 1979, σελ. 496.

27 PG 155, 948B

28 Πηδάλιον, Ἑρμηνεία τοῦ κανόνα λβ' τῆς Πενθέκτης, ὑποσημείωση 2.

29 Πηδάλιον, σελ. 243.

30 ἔνθ. ἀν. σελ. 243.

31 Διαδόχου Φωτικῆς, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμος Α΄, ἐκδ. Παπαδημητρίου, Ἀθήνα 1957, σελ. 258-259.

32 ἔνθ. ἀν. σελ. 249.

33 Ματθ. ε', 8.

34 Λουκ. κδ', 45.

35 Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἔργα 2, ΕΠΕ Θεσσαλονίκη 1982, σελ. 82.

Η ΑΛΛΗ ΟΨΙΣ

Ψηλαφώντας την των πραγμάτων αλήθεια...

<https://alopsis.gr>

36 Ιωάννου Ρωμανίδη, Ρωμηοσύνη, Έκδόσεις Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1975, σελ. 110-111.

(Πηγή: parembasis.gr)